

**ПЛАН
РАЗВОЈА КУЛТУРЕ
ГРАДА ВАЉЕВА**

2012-2016

Савет за културу Града Ваљева,

Ваљево, 2011. године

Садржај:

1. Увод
 - 1.2. Појмовни оквир
 - 1.3. Методологија
 - 1.4. Општи подаци о граду
 - 1.4.1. Преглед субјеката у култури Града Ваљева
 - 1.4.2. Преглед споменичког наслеђа на територији Града Ваљева
 - 1.4.3. Преглед манифестација у Граду Ваљеву
2. Визија и мисија развоја културе града Ваљева
3. Вредности и принципи
4. Циљеви
5. Приоритети
6. Заинтересоване групе
7. Систем локалне културне политике
 - 7.1. Преглед стања култури града Ваљева
 - 7.2. План развоја система локалне културне политике
8. Културно наслеђе
 - 8.1. Анализа стања у области заштите и промоције културног наслеђа
 - 8.2. План развоја заштите и промоције културног наслеђа
9. Цивилни сектор
 - 9.1. Анализа стања у области цивилног сектора у култури Ваљева
 - 9.2. План развоја цивилног сектора у култури
10. Савремено стваралаштво
 - 10.1. Анализа стања у области савременог стваралаштва
 - 10.2. План развоја савременог стваралаштва
11. Публика
 - 11.1. Анализа публике
 - 11.2. План развоја и неговања публике

12. Културни туризам и фестивали

12.1. Анализа стања у области културног туризма и фестивалске политике

12.2. План развоја културног туризма

13. Имплементација, мониторинг и евалуација

14. Литература и извори

15. Прилог

1. Увод

Постојање стриктних артикулисаних планова није императивна одредница за постојање културне политике. Сама чињеница да држава и органи локалне самоуправе прихватају одговорност према културним делатностима и издвајају средства из буџета указује да културна политика постоји независно од тога да ли је заснована на конкретним анализираним потребама и проблемима грађана или на апстрактним и магловитим идејама, да ли се спроводи према унапред, дугорочно, постављеним плановима, на основу краткорочног планирања, или стихијски.

Сходно наведеним могућностима културна политика се исказује у два основна вида, као имплицитна и као експлицитна. Имплицитна културна политика генерише све поступке државе који ненамерно, немајући у виду специфичне културне циљеве, делују и на културу, док експлицитна културна политика представља намерне, више или мање систематске, државне активности усмерене према култури. Целовита, експлицитна, културна политика настаје тек ако држава, преко својих управних органа на свим нивоима, успе да обезбеди заједничко деловање три сектора значајна за културне активности: јавни, приватни и цивилни, тако да се новцем пореских обвезника задовољи интерес највећег броја грађана. Са оваквих становишта културну политику третира и дефиниција коју је установио *UNESCO*, а која, стављајући акценат на свесну културну акцију, узима у обзир и њено непостојање, односно одсуство. По њој, културна политика представља скуп свесних и промишљених поступака, акција или одсуства акција у заједници чији је циљ да се задовоље извесне културне потребе преко оптималног коришћења свих физичких и људских потенцијала којима у одређеном тренутку располаже дата заједница.

Овај План развоја културе Ваљева има за циљ да праксу имплицитне културне политике, која је заступљена дуже од две деценије, замени праксом експлицитне културне политике, будући да планирање представља основни предуслов ефикасне и ефективне реализације жељених догађаја, предупредује неактивност и стихијско понашање, док изостанак планирања доводи до препуштања неизвесности која може довести до нежељених последица.

Поред објективне потребе за постојањем градског плана развоја културе, његово постојање је и императивно наметнуто чланом 7 Закона о култури, који налаже да ***јединице локалне самоуправе, у циљу старања о задовољавању потреба грађана у култури на својој територији, доносе план развоја културе.***

1.1. Појмовни оквир

Аматеризам - аматерско културно и уметничко стваралаштво обухвата активности лица или групе лица која се без материјалне надокнаде баве стварањем или извођењем дела из области културне и уметничке делатности (Закон о култури)

Евалуација - (вредновање, процена) је процес процене неке активности у односу на жељене резултате, тачније извештавање о постигнутим резултатима и давање препорука за побољшање активности.

Имплементација – спровођење у дело, извршавање стратешки дефинисаних мера, кроз низ оперативних активности.

Културна политика представља „суму свесних и промишљених поступака, акција или одсуства акција у заједници чији је циљ да се задовоље извесне културне потребе грађана преко оптималног коришћења свих физичких и људских потенцијала којима у одређеном тренутку располаже дата заједница“ (UNESCO).

Културни систем чине актери, из јавног, приватног и цивилног сектора, груписани унутар четири породице (доносилаца одлука, посредника, публике, и стваралаца). Сви они у играју одређене улоге, и налазе се у међусобним релацијама, те тако од њихових активности зависи и динамика културног система (Молар 2000:22).

Културни туризам омогућава да места која нису искључиво туристичка и немају туристичка кретања током читаве године могу да креирају туристичку понуду захваљујући својим културним и уметничким потенцијалима. Основни циљ културног туризма је мотивисање људи да путују и упознају се са локалним културним вредностима како би их боље разумели и поштовали (Ђукић-Дојчиновић, 2005:10).

Међуресорна сарадња подразумева облике партнерске сарадње (најчешће на пројектима) између различитих ресора (културе, образовања, привреде, науке, и др).

Међусекторска сарадња односи се на сарадњу представника различитих друштвених сектора – јавног, приватног и цивилног.

Менаџмент у култури је дефинисан као „стварање услова за културно стваралаштво и производњу културних добара (идеја и вредности), за њихово обликовање у дела која су доступна културној јавности и за рецепцију тих дела у културној јавности“ (Драгићевић-Шешић&Стојковић 2003:11).

Нематеријална културна баштина подразумева „праксу (традицију), представе, утиске, знања и вештине... које друштва, групе а у одређеним случајевима и индивидуе препознају као део свог културног наслеђа/идентитета. Такође, све оно што се налази у свести, а што није могуће репрезентовати преко конкретних материјалних предмета (УНЕСКО, Конвенција за заштиту нематеријалног културног наслеђа 2003).

Осетљиве друштвене групе су појам који се према Стратегији за смањење сиромаштва, усвојеној 2003. године у Влади Србије, односи на следећих седам друштвених група: Роми, особе са инвалидитетом (ОСИ), жене, стари, избегла и расељена лица, деца, млади.

Субјекти у култури - односно субјекти који могу обављати културне делатности, су: установе културе, удружења у култури, уметници, стручњаци у култури, сарадници у култури, као и други субјекти у култури (као што су фондације и задужбине у култури, чији се положај регулише посебним законом, затим привредна друштва и предузетници који се баве делатностима у култури, као и друга правна лица у култури) .

Самостални уметници - Самостални уметник јесте физичко лице које самостално, у виду занимања, обавља уметничку делатност и коме је репрезентативно удружење у култури утврдило статус лица које самостално обавља уметничку или другу делатност у области културе.

Стручњаци у култури - Самостални стручњак у култури јесте физичко лице које самостално, у виду занимања, обавља научноистраживачке, теоријско-критичке, едукативне, продуцентске, организаторске, менаџерске и друге стручне послове у области културних делатности, и коме је репрезентативно удружење у култури утврдило статус лица које самостално обавља уметничку или другу делатност у области културе.

1.2. Методологија

Фазе у изради Плана развоја културе и документи који из тог процеса рада проистичу:

Фаза	Документи
Анализа стања у култури	Стратешка анализа система културе Града Ваљева
Дефинисање предлога мера развоја културе	Предлог плана развоја културе
Јавна расправа о предлогу Плана	План развоја културе града Ваљева
Скупштинска процедура усвајања	Званичан стратешки документ у култури
Промоција и имплементација плана	План јавног заговарања и годишњи акциони планови
Мониторинг и евалуација	Годишњи евалуациони извештаји

Креирање предлога Плана развоја културе града Ваљева засновано је на **Стратешкој анализи система културе града Ваљева** (Завод за проучавање културног развитка, Београд, 2010.). године, као и на подацима прикупљеним у оквиру пројекта Локалне културне политике (Културна политика градова Србије I и II, Завод за проучавање културног развитка Београд 2010,). Стратешком анализиом стања у култури града Ваљева обухваћен је период од 2006. до 2010. године, а сам документ конципиран је са аспекта основних области културне политике и основних инструмената културне политике, на основу којих су донети закључци и препоруке за унапређење стања.

Стратешка анализа система културе града Ваљева достављена је од стране Завода на увид Савету за културу града Ваљева и буџетским корисницима у култури. Концепција предлога Плана развоја културе града Ваљева за период 2012-2016. године заснована је на структури стратешке анализе. Упоредне анализе стања затеченог у Ваљеву са просечним моделом стања у градовима Србије презентоване су на основу елабората Нацрта Стратегије развоја културе Србије (Тим за израду Стратегије развоја културе Србије 2012-2022, Министарства културе Србије, 2011).

Партиципативност приликом израде Плана развоја остварена је кроз спровођење анкетања становништва о културним праксама и културним потребама, одржавање два групна интервјуа у оквиру фокус група септембра 2009. године,¹ затим кроз коментаре чланова Савета за културу града Ваљева на презентацији Стратешке анализе (октобар 2010)и

¹ Циљ анкетања и фокус група био је да се утврде мишљења испитаника о култури и културном животу града врстама културних садржаја које најчешће посећују, учесталости посета, начина на који се информишу о културним дешавањима у граду, као и о предлозима за унапређење културног живота града. Анкетање је спроведено у градским месним заједницама на случајном узорку од 381. грађанина Ваљева (n=381). Структуру фокус група чинили су испитаници од 15 до 35 година

на радионицама за дефинисање мисије, визије, проблема, циљева и приоритета развоја културе (децембар 2010), на којима су присутвовали стручњаци у области културе, представници локалне самоуправе, установа културе, цивилног сектора и публике (имена учесника достављена у прилогу овог документа).

Поменуте активности реализовао је Завод за проучавање културног развоја уз логистичку подршку Савета за културу Ваљева. Најзад, коначни предлог плана биће доступан свима грађанама Ваљева на интернет порталу од новембра 2011. Године, када ће и бити одржана јавна расправа о предложеним мерама за стручну јавност.

Визија, стратешки циљеви, приоритети и принципи, засновани су како на постојећој ситуацији у Граду и његовом културно-историјском наслеђу, тако и уз уважавање друштвено-политичке и економске ситуацију у земљи, приоритета Министарства културе Републике Србије, и принципа савремених европских културних политика, као што су: партиципација, инклузивност, децентрализација, промоција савременог стваралаштва, очување културне баштине и др. За сваку област дефинисани су проблеми, циљеви, мере, реализациони, временски рокови и очекивани резултати и индикатори на основу којих је могуће мерити остварене резултате петогодишњег периода имплементације.

1.2. Општи подаци о граду

Град Ваљево је географски, привредни, и културни центар Колубарског округа. Налази се у западној Србији и простире на површини од 905 км². Према последњем попису становништва из 2002. године, на територији града Ваљева живи 96.761 становника, од чега 61.270 у граду и 35.491 у насељеним местима. Ваљево има повољан географски положај - налази се на реци Колубари, притоци реке Саве, 88 км од Београда.

Доношењем Закона о локалној самоуправи 2007. године Ваљево добија статус града.

На простору данашњег Ваљева постојала су насеља још у млађем каменом добу, на шта указују трагови пронађени у Петничкој пећини. Истовремено, овај град се сврстава и међу најстарија градска насеља Србије. Ваљево се први пут помиње 1393. године као трговачко средиште средњовековне Србије у које су долазили трговци из Дубровника. Током векова Ваљево је доживљавало успоне и падове. Успон Ваљева, као и многих других градова Србије, заустављен је 1459. године доласком Турака. Догађај који је обележио историју Србије на самом почетку XIX века управо је везан за Ваљево - *Сеча кнезова*, у којој су погубљени Илија Бирчанин и Алекса Ненадовић, убрзао је избијање првог српског устанка. После избијања Првог српског устанка, Ваљево је било међу првим градовима који су ослобођени. Тек у XX веку град се убрзано развија и постаје важан индустријски и културни центар. Током Првог светског рата у непосредној околини Ваљева је вођена Колубарска битка, а сам град се претворио у велику болницу у којој су лежали рањеници и оболели од тифуса. Током

старости (ученици средњих школа, студенти, запослени, samozaposleni и незапослени), и старији испитаници различитог професионалног статуса (запослени, samozaposleni, незапослени грађани и пензионери).

историје српског народа, Ваљевци су често имали истакнуту улогу у покретима за национално ослобођење. Поред војсковођа и народних вођа, значајан је и број књижевника, уметника и научника пореклом из Ваљева.

Од установа у области образовања на територији града Ваљева постоји: петнаест основних школа, шест средњих школа, од којих је једна музичка, и пет факултета. У граду постоји још и Предшколска установа *Милица Ножица* (шест вртића у граду и два у насељеним местима). Ваљево је познато свуда у свету по чувеној Истраживачкој станици *Петница* у којој се ради са талентованим ученицима и студентима.

Од локалних медија присутни су Регионална телевизија *Ваљево*, ЈИП *Радио Ваљево*, Радио *Патак*, Лист *Напред* и Ревизија *Колубара*

1.2.1. Преглед субјеката у култури града Ваљева

Установе културе

1. **Матична библиотека Љубомир Ненадовић**
2. **Међуопштински историјски архив Ваљево**
3. **Завод за заштиту споменика културе**
4. **Народни музеј Ваљево**
5. **Центар за културу Ваљево**
6. **Модерна галерија Ваљево**
7. **Интернационални уметнички студио Радован Трнавац Мића**

Удружења грађана, приватни субјекти и неформалне групе у области културе

1. **КУД Абрашевић**
2. **Културно-просветна заједница општине Ваљево**
3. **Књижевна заједница Ваљева**
4. **Књижевна омладина Ваљева**
5. **Удружење грађана Добри људи**
6. **Фото-кино клуб Ваљево**

7. *Ars Nova*
8. *Ваљевско удружење ликовних стваралаца*
9. *Друштво архитектата Ваљева*
10. *Позоришна трупа Мала сцена*
11. *Гудачки квартет МИСС*
12. *КУД-ови (Ђердан, Градац, Крушик, Извор)*
13. *Издавачко друштво „Колубара“*
14. *Удружење издавача и књижара Ваљево, неформална група, коју чине: Агенција Context, Printeks доо, Parnas book доо, ИП Интелекта и Књижевна омладина Ваљева*
15. *ауторске музичке групе (Атон din, Амброзија, Bruce Wayne, Ира, Зља деца матере своје, У.О.Х. и Tripolis tribe)*

1.2.2. Преглед споменичког наслеђа на територији града Ваљева

Према евиденцији, на територији града Ваљева евидентирано је 48 непокретних културних добара. Од тога броја, споменика културе је 38, археолошких локалитета четири, просторних културно-историјских целина три, као и три знаменита места. Шест културних добара проглашено је културним добрима од великог значаја, а једно културно добро је од изузетног значаја.

Непокретна културна добра на територији града Ваљева су:

Споменици културе

1. *Кула Ненадовића из 1813. године – НКД од великог значаја;*
2. *Манастир Пустуња, око 1600. године. Ктитор Јеромонах Јоаким. Налази се у клисури реке Јабланице близу села Пођуте - НКД од великог значаја;*
3. *Манастир Ђелије, позни средњи век. Налази се у клисури реке Градац - НКД од великог значаја;*
4. *Црква брвнара у селу Миличиница, из 1791/2. - НКД од великог значаја;*
5. *Црква Рођења св. Јована, у клисури реке Јабланице, у селу Јовања. Спољна приправа сазидана пре 1706. године ктиторством браће Витковића - НКД од великог значаја;*
6. *Амбар Љ. Тодорића у селу Тупанци;*

7. *Вила Туцовића у Ваљеву из 1927. године. Први власник је била Ела, ћерка војводе Живојина Мишића;*
8. *Зграда Гимназије у Ваљеву из 1906. године, архитеката Драгутина Ђорђевића и Душана Живановића;*
9. *Дом ЈНА у Ваљеву из 1928-30. Објекат је саграђен је за потребе официрског дома, по пројекту Вељка Милошевића;*
10. *Зграда Окружног суда у Ваљеву из 1906. године. Саграђена је за потребе суда по пројекту Јована Илкића;*
11. *Зграда Општинског суда у Ваљеву из 1855. године. Саграђена је за потребе суда по пројекту Јована Илкића. Зграда чини целину са зградом Окружног суда;*
12. *Дабића кућа у Ваљеву, из 30-тих или 40-тих година XIX века, једна од најстаријих кућа у Ваљеву;*
13. *Зграда Штедионице у Ваљеву, из 1905. године;*
14. *Зграда у Карађорђевој улици бр. 39 у Ваљеву, из 1905. године. Саграђена је по пројекту архитекте М. Капетановића;*
15. *Зграда у Карађорђевој улици бр. 41 у Ваљеву, из 1885. Зграду је подигао Манојло Поњевић, гвожђарски предузимач;*
16. *Зграда у Карађорђевој улици бр. 118-120 у Ваљеву (Медицинска школа), из 1906. године. Саграђена је као Артиљеријска касарна по пројекту архитекте Данила Владисављевића;*
17. *Зграда старе болнице из 1906. године, зграда данашњег Архива. Саграђена је по пројекту архитекте Јована Илкића;*
18. *Зграда Дринске дивизије у Ваљеву, с почетка XX века;*
19. *Зграда старе железничке станице у Ваљеву, из прве деценије XX века;*
20. *Зграда Центра за културу Ваљево, из 60-тих година XX века;*
21. *Конак кнеза Јовице Симића Бобовца у Ваљеву, с почетка XIX века;*
22. *Иловачића воденица у Ваљеву, с краја XVIII и почетка XIX века. Воденица је 1989. дислоцирана на јаз реке Градац у Ваљеву и стављена је у функцију;*
23. *Кућа Васиљевића у Ваљеву из 1902. године;*
24. *Кућа Милана Јовановића у Ваљеву, из 1924. године;*
25. *Кућа у Поп Лукиној бр. 13 у Ваљеву, из 1912. године. Саграђена је за Димитрија Богдановића, председника Ваљевског првостепеног суда;*
26. *Кућа Јанковића у Ваљеву из 1928/9. године;*
27. *Кућа Радивоја Јовановића, у селу Зарубе;*
28. *Кућа Дудића у Клинци;*
29. *Муселимов конак у Ваљеву из XVIII века;*
30. *Зграда Народног музеја у Ваљеву, из 1869. године. Здање је подигнуто за потребе основне школе;*
31. *Споменик борцима револуције из 1960. године, рад вајара Војина Бакића. Споменик представља народног хероја Стевана Филиповића;*
32. *Спомен гробље на Крушику у Ваљеву, из 1967. године;*
33. *Хидроцентрала на реци Градац у селу Дегурић, с краја XIX века;*
34. *Црква Покрова пресвете Богородице у Ваљеву, из средине XIX века. Иконостас је осликао Никола Марковић, познати српски сликар друге половине XIX века;*

35. Црква св. Архангела Михаила у селу Тубравић (Грачаница), саграђена после Другог српског устанка;
36. Црква Успења Богородице у Петници, из 1866. године. Царске двери осликао је Георгије Бакаловић 1839. године;
37. Црква Преноса моштију св. Николе у селу Причевић, из 30-тих година XIX века;
38. Црква Преноса моштију св. Николе, из 1857. године, и стара школа из 1844. године у селу Рабровица.

Археолошки локалитети

1. Археолошко налазиште код Петнице. Ископавања локалитета започета су 1969. године. Ово је најзначајнији вишеслојни локалитет у западној Србији;
2. Касноантичка грађевина на локалитету Црквина у селу Бабина Лука. Ова грађевина је представљала вилу рустику чије се трајање датује од краја III до друге половине IV века;
3. Средњовековно насеље у Ваљеву, стадион Крушик у оквиру кога су пронађени остаци цркве с краја XIII и почетка XIV века. Са овог локалитета потиче и надгробна плоча са натписом Јеврема Ђурђа из прве половине XIV века. На истом простору откривени су трагови живота из периода од XV до XIX века који се састоје од цивилног насеља и војне фортификације. Локалитет је тешко оштећен 50-тих година XX века изградњом стадиона;
4. Праисторијска хумка у селу Жабари, највероватније из бронзаног доба.

Просторне културно-историјске целине

1. Засеок Бебића Лука у селу Вујиноваче, спонтано настала агломерација заснована на родбинској основи, представља модел у развоју организације села овог дела Србије XIX века;
2. Тешњар у Ваљеву, јединствена градска целина из XIX века – НКД од изузетног значаја;
3. Улица Кнеза Милоша у Ваљеву, трговачка улица настала у другој половини XIX и почетком XX века. Овај део Ваљева представља природан наставак развоја града у односу на Тешњар, временски раније формиран стамбено-трговачки и занатски центар.

Знаменита места

1. Споменички комплекс Бранковина код Ваљева обухвата: цркву св. Арханђела из 1830. године чији је ктитор Матија Ненадовић, четири собранице у порти и вајат Љубе Ненадовића у дворишту једне од најстаријих школа у Србији, из 1834. године. Ту је и школа из 1895. године у коју је ишла Десанка Максимовић. У порти храма налазе се гробови породице Ненадовић, као и споменик ратницима околних села палим у ратовима 1912-1918. године - НКД од великог значаја;
2. Спомен-гробље из Првог светског рата 1914-1918, у Ваљеву;

3. Споменик на Бранковачком вису, посвећен стопедесетгодишњици од почетка Првог српског устанка.

1.2.3. Преглед манифестација у граду Ваљеву

На територији града Ваљева постоје следеће манифестације:

Прославе:

- Дан Града Ваљева, 20. март, дан када је Ваљево ослобођено од Турака у Првом српском устанку
- Слава Града, Духовски понедељак

Музичке:

- *Сусрети флаутиста* Тахир Куленовић се одржавају у мају месецу у организацији Музичке школе Живорад Грбић
- *Valjevski JAZZ fest* се одржава од 1985. године у организацији Центра за културу Ваљево
- *Сабор фрулаша* одржава се у Лелићу, у организацији манастира Лелић
- *Госпојински сусрети Црквених хорова*, одржавају се септембра месеца у организацији Центра за културу и Црквене општине Ваљево

Фолклорне:

- *Златни опанак* одржава се у првој недељи априла у организацији Удружења Златни опанак
- *Међународни фестивал дечјег фолклора* одржава се маја месеца у Ваљеву
- *Петровдански дани* одржавају се 11-12. јула у Ваљевској Каменици у организацији Месне заједнице Ваљевска Каменица

Књижевне:

- *Републичка смотре рецитатора* Песниче народа мог одржава се у мају месецу у организацији КПЗ-а, Центра за културу и Савеза аматера Србије

- *Десанкино михољско лето одржава се сваког 12. октобара у Бранковини у организацији Матичне библиотеке Љубомир Ненадовић, Задужбине Десанка Максимовић и Културно-просветне заједнице Ваљево*
- *Десанкини мајски разговори одржавају се сваког 16. маја у организацији Задужбине Десанка Максимовић, Матичне библиотека и Културно просветне заједнице*
- *Поетски час одржава се сваког 16. маја на Тргу песништва у Ваљево у организацији Ваљевске гимназије*
- *Двориште-књижевне вечери, одржавају се сваког лета континуирано почев од 1987. године у организацији Матичне библиотеке Љубомир Ненадовић*

Агрикултурне:

- *Дани Малине одржавају се јуна месеца у Бранковини у организацији Туристичког друшта Бранковина*
- *Дани гљива одржавају се прве недеље октобра на Дивчибарама у организацији Гљиварског друштва Ваљево*
- *Дани купине одржава се у селу Ставе*
- *Лековитим стазама ваљевских планина је манифестација која се одржава првог викенда јуна у селу Подбукови у организацији Друштва за проучавање лековитог биља*

Комплексне:

- *Ваљевске културне игре назив је за уметничка догађања и манифестације организоване током летњих месеци праћене штампаном публикацијом, својеврсним водичем кроз све предвиђене програме. Три целине издвојиле су се као носеће у том захтевном подухвату – Раскршће, Аброфест, Тешњарске вечери.*
- *Раскршће је фестивал међународног карактера који је први пут одржан 2009. године (16. и 17. јула) у организацији Арт Револушн (Art Revolution). Покровитељ Фестивала је град Ваљево. Намера организатора је да Фестивал постане традиционални. Из фестиала је произашла и истоимена школа.*
- *Тешњарске вечери се традиционално одржавају сваке године у августу месецу у организацији Центра за културу*
- *Фестивал нових изазова и креативних савладавања – ФЕНИКС у организацији Удружење Добри људи у сарадњи са Гринбајком (Greenbike), Омладинским центром Ваљево, и Канцеларијом за младе Ваљево.*
- *Мишићеви дани у Мионици, одржавају се једном годишње, од 1999. године у организацији Општине Мионица*

Духовне:

- *Дани владике Николаја, одржавају се маја месеца у Лелићу*

Дечије:

- *Дани дечје културе одржавају се током маја и јуна месеца у организацији Центра за културу*
- *Ваљевски фестивал дечје поезије установљен је 2008. године у организацији Матичне библиотеке Љубомир Ненадовић*

Позоришне:

- *Позоришни фестивал драмских секција основних школа Слободан Савић, одржава се током априла или маја месеца у организацији Центра за културу и Културно-просветне заједнице*
- *Позоришни фестивал драмских секција средњих школа Бранимир Спасојевић, одржава се током априла или маја у организацији Центра за културу и Културно-просветне заједнице*
- *Аброфест је фестивал који промовише позоришно стваралаштво младих, основан 1985. и трајао до 1989. године, а затим обновљен 2009. године. Фестивал организују КУД Абрашевић и Центар за културу*

Филмске:

- *Бдење душе је фестивал документарног филма који се одржава у Ваљеву истовремено када и у званичном седишту Фестивала - Сремским Карловцима, а под духовним покровитељством Његовог Преосвештенства Владике Сремског. Организатор је КПЗ града Ваљево*

Спортске:

- *Ваљевски изазов - авантуристичка трка у Србији љубитеља екстремних спортова одржава се током три дана јула месеца. Учесници се кроз упознавање ваљевских планина, кањона, пећина и река овог краја такмиче у спелеологији, пењању и спуштању низ литице, маунтајн бајк вожњама, скоковима у воду, пливању и тако даље. Јединствена тродневна авантура одвија се у недирнутој природи ваљевских планина – од Дивчибара, преко кањона реке Градац, Маглеша и Повлена до реке Дрине и назад преко кањона Трешњице и планина Јабланик и Медведник. Организатор је удружење Wild Serbia, уз подршку Града Ваљева*

2.1. Визија развоја културе града Ваљева

Ваљевска култура, препознати бренд, је непрекидан процес неговања традиције, очувања културне баштине и стварања нових вредности који доприносе квалитетнијем живљењу

2.2. Мисија Плана развоја културе града Ваљева

Креирање амбијента за промоцију културног наслеђа, развој савременог стваралаштва и афирмацију културног туризма кроз развијање едукативних програма и подстицај различитим културним изразима.

2.3. Принципи на којима се темељи развој културе у Ваљеву

- Сви грађани Ваљева имају право да партиципирају у креирању културне политике, у складу са принципом демократичности
- Култура је слобода. Интеракција традиције, едукације и иновативности.
- Равноправност и једнаке могућности за све у приступу буџету града и другим изворима финансирања.
- Поштовање критеријума стручности и принципа деполитизације у култури у процесу креирања и доношења одлука и при спровођењу конкурса за избор директора, чланова управних одбора и запослених у култури.
- Учешће друштвено рањивих и маргинализованих група у културном животу града
- У креирању програмске политике, у Ваљеву се даје предност квалитету насупрот квантитету културних дешавања.
- Подршка талентованим појединцима и стварање могућности за њихов развој и деловање
- Установе културе, у складу са својим могућностима, теже отварању ка тржишту и приближавању самоодрживом моделу пословања
- Очување баштине уз развој савременог стваралаштва
- Сарадња јавног, цивилног и приватног сектора у култури, у складу са принципима друштвене одговорности
- Одрживост пројеката у области културе

2.4. Заинтересоване групе за примену Плана развоја културе

- Локална самоуправа (заједно са месним заједницама)
- Установе културе
- Туристичка организација и агенције
- Сектор привреде
- Васпитно - образовне установе
- Публика
- Креативне индустри
- Медији
- Рањиве и маргинализоване групе
- Слободни уметници
- Занатлије
- Домаћа радиност
- Урбанисти
- Научне установе и истраживачке станице
- Верске заједнице
- Приватни субјекти у култури
- Удружења грађана
- Политичке организације
- Неформалне групе
- Држава
- Грађани Ваљева и Србије
- Међународни актери
- Туристи

2.5. Циљеви

➤ Општи циљеви развоја

- Израда стратешких планова свих субјеката културе у Ваљевоу, заснованих на Плану развоја културе града Ваљева
- Деполитизација и децентрализација у сектору културе, са професионализацијом менаџмента
- Ефикаснији рад градске управе у области културе и унапређење сарадње са субјектима у култури
- Евалуација рада субјеката у култури и видљивост ефеката евалуације и развој праксе мотивације
- Доследна имплементација циљева и мера предвиђених локланим планом развоја културе

➤ Финансирање

- успостављање планског и програмског буџетског финансирања у области културе
- Диверзификовано и повећано финансирање културе
- Отварање установа културе ка тржишту, сходно њиховој делатности и савременој пракси
- Нормирање обавезе за учествовање у финансирању регионалних установа заштите
- Утврђивање приоритета улагања у просторно и техничко савремено опремање установа
- Развој праксе друштвене корпоративне одговорности
- Програмски дефинисана сарадња установе културе и установа образовања

➤ Кадрови

- Оптимализација кадровске структуре
- Стручно оспособљени кадрови у области културе
- Континуирано стручно усавршавање запослених и ангажовање младих стручно оспособљених кадрова кроз програмске и пројектне активности установа

➤ Културно наслеђе

- Заштићена културна баштина и унапређена промоција баштине
- Проширење просторних капацитета и савремено опремање установа заштите

- Развивање културног туризма на основу богатстава и потенцијала културне баштине
- Подизање свести о важности и значају културне баштине Ваљева кроз различите видове информисања и едукације

➤ **Цивилни сектор**

- Развој организованости и међусобног повезивања културних актера цивилног сектора
- Развој менаџерског приступа унутар цивилног сектора
- Развијени механизми подршке развоју аматеризма
- Оснаживање удружења грађана у области културе
- Побољшање статуса самосталних уметника, самосталних стручњака у култури и талентованих појединаца -
- Унапређење интерсекторске сарадње у култури

➤ **Савремена продукција**

- Стварање квалитетнијих услова рада и веће улагање у музичко-сценску делатност
- Стварање квалитетнијих услова рада и веће улагање у музички продукцију и промоцију
- Постојање градске галерије
- Креирање партнерства кроз пројектне активности субјеката у области визуелних уметности
- Афирмација уметника у области визуелног стваралаштва
- Подстицај нових тенденција у културним индустријама
- Подстицај мултидисциплинарног израза и употреба нових технологија и медија у уметничкој продукцији
- Боље разумевање и приближавање савременог стваралаштва грађанима
- Унапређење положаја књижевних уметника и удружења
- Унапређење приказивачке делатности у Ваљеву

➤ **Публика**

- Повећање посећености културних садржаја од стране публике
- Већи степен демократичности у креирању културног живота града
- Унапређење маркетиншких активности установа културе и већа медијска заступљеност културних садржаја

- Креирање различитих механизма за одржавање постојеће публике и стварање нове
- **Културни туризам**
 - Подизање стандарда интерпретације, опремљености и квалитете културно-туристичких производа
 - Дефинисани планови комуналног и инфраструктурног опремања за развој културног туризма
 - Дефинисање ресурса и потенцијала развоја културног туризма
 - Дефинисање имовинско-правног статуса Бранковине као заштићеног знаменитог места, урбанистичко одређивање намене околине комплекса и дефинисање дугорочног плана развоја Комплекса Бранковине као културно-туристичке атракције
 - Валоризација фестивала и манифестација
 - Унапређење постојећих и стварање услова за реализацију нових фестивала
 - Креирање идентитета града и поступак брендирање Ваљева
 - Подизање нивоа информисаности о присутности културно-туристичких потенцијала у граду Ваљеву
 - Дефинисана сарадња субјеката у култури и туризму, на конкретним програмима/ пројектима
 - Побољшање институционалног организовања туристичког сектора у Ваљеву као јавног сервис

2.6. Приоритети

У оквиру циљева, учесници радионица (актери у култури Ваљева) дефинисали су задатке према приоритетности за имплементацију. У том процесу разматрали су шта је важно и хитно за реализацију (први леви квадрат у обојеном пољу) што се може сматрати приоритетима у развоју културе.

ВАЖНО

1. већа сарадња установа културе и образовања
2. пројектно финансирање културе
3. анимирање публике
4. кадровске промене
5. коришћење свих доступних просторних ресурса
6. увести програмску сарадњу међу установама културе
7. унапређење динамике културних дешавања (координација) и обједињавање културне понуде
8. бољи маркетинг (савремени видови презентације)
9. повећање буџетског финансирања и јачање праксе ванбуџетског финансирања

1. коришћење свих доступних просторних ресурса
2. истраживање потреба публике
3. побољшање (комуналне) инфраструктуре у установама културе

1. инклузија рањивих и мањинских група
2. афирмација младих стваралаца
3. пројектно финансирање културе
4. отварање ка суседним општинама
5. рационално и планско коришћење заједничких ресурса
6. решавање правно-имовинског статуса Бранковине
7. подизање свести о очувању културне баштине
8. галеријски простор за локалне уметнике
9. међународна сарадња

1. прилагођавање радног времена потребама публике
2. категоризација градских манифестација
3. формирање професионалне позоришне сцене
4. едукација кадрова

МАЊЕ ВАЖНО

Х
И
Т
Н
О

Н
И
Ј
Е
Х
И
Т
Н
О

7. Систем локалне културне политике

7.1. Анализа стања култури града Ваљева

Град Ваљево је организован кроз две Градске управе, а у оквиру једне од њих - Управе за друштвене делатности, финансије, имовинске и инспекцијске послове постоји Одељења за друштвене делатности, задужено, између осталог, и за културу. У оквиру одељења постоји радно место Самостални стручни сарадник за културу чија су задужења да прати и спроводи прописе у области културе, прати остваривање делатности културе, припрема предлог финансијског плана за сваку буџетску годину, и прати њихово извршење, реализацију усвојених програма и финансијских планова, врши надзор над спровођењем законских прописа, сарађује са појединцима и институцијама из аматерског културног стваралаштва. У оквиру Градског већа постоји члан надлежан за културу и образовање.

Ваљево је априла 2010. године основало Савет за културу, *Решењем о образовању савета за културу Града Ваљева* (бр:112-63/10-04) Према овом решењу мандат Савета траје колико и мандат Скупштине града, а његове ингеренције су саветодавног типа: да учествује у изради предлога Плана развоја културе који доноси Скупштина града, да анализира и даје мишљење о стању у култури Града, да покреће иницијативе и даје предлоге за унапређење и развој културне политике града, даје предлоге и покреће иницијативе за уређење других питања из области културе, обавља и друге послове из области културе и културне политике Града, у складу са посебним прописима и одлукама органа Града. Савет броји 15 чланова - директори четири установе културе, и чланови који долазе из различитих области културе.

Од 2010. године активирана је и посебна буџетска линија намењена конкурисању за реализацију пројеката у култури. Стручна комисија за избор пројеката који се суфинансирају из буџета града Ваљева. Комисија за избор пројеката има саветодавну улогу, што значи да предлаже доношење решења о финансирању пројеката у култури. Комисију именује градоначелник, а мандат јој траје две године.

Финансирање

Град Ваљево из свог буџета редовно, као оснивач, финансира рад установа културе са статусом градских јавних служби (Народни музеј Ваљево, Историјски архив Ваљево, Завод за заштиту споменика културе Ваљево, Матичну библиотеку Чика Љуба Ненадовић, Вентар за културу Ваљево, Модерну галерију Ваљево и Интернационални уметнички студио Радован Трнавац Мића). Поред установа, финансираних на основу оснивачких обавеза, Град у већој или мањој мери финансира или суфинансира, уз бесплатно обезбеђивање радног простора и поједине субјекте цивилног сектора – удружења (Културно уметничко друштво Абрашевић, Културно просветну заједницу, Заједницу књижевника, Културно уметничко друштво

Бердан), док друга удружења, који се такође баве културном делатношћу, своје редовне активности (које обављају са различитим интензитетима) не заснивају на буџетским субвенцијама, већ на менаџерском деловању свог оснивачког тима, али имају могућност да по пројекту буду финасирани за конкретне активности, што је од 2010 године додатно инструментализовано увођењем наменског конкурса.

Што се тиче укупних градских буџетских издвајања за културу у Ваљеву, у односу на просек за градове у Србији, стање је следеће:

У периоду 2006-09. просечан буџет за културу у граду у Србији, у конкуренцији 21 града у Србији (без Београда и Новог Сада), износио је 148.133.290 динара што представља 6,8% укупног градског буџета, односно 1.276 динара по глави становника.

У истом периоду просечан буџет за културу у Ваљеву износио је 75.216.000 динара односно 5,2% укупног буџета, односно 777 динара по глави становника.

Наведене чињенице указује да је буџетско финансирање културе у Ваљево по свим критеријумима знатно испод просека градова у Србији.

Када је реч о финансирању установа културе, њихова делатност (имајући у виду установе које егзистирају у Ваљеву) спада у категорију непрофитних културних делатности, чија се непрофитна природа заснива на основном циљу који није остваривање профита већ испуњавање задатака друштвене користи (служба друштву), тако да основни „профит“ који баштински субјекти остварују није у сферама финансијског, већ у сферама заштите културних вредности, као и сферама идентитета, едукације, демократизације, развоја... Истовремено се не сме занемарити ни чињеница да обављање широк спектра задатака представља извршавање друштвено-корисних обавеза од општег интереса које се ни на који начин не могу тржишно валоризовати, чиме је практично онемогућено приходовање, тако да су ове активности апсолутни расход и захтевају перманентно субвенционисање. Са друге стране, поједини сегменти културних делатности се могу материјално валоризовати, али обично по ценама које су симболичне, далеко испод стварне цене коштања. Зато тежиште испуњавања финансијских потреба непрофитних културних субјеката јесте на терету његовог оснивача. Међутим, обавеза обезбеђивања субвенција од стране оснивача не негира могућност, а у пракси коју доноси савремено доба и обавезу, стицања додатних средстава, што је постао и један од битних задатака менаџмента. Истовремено мора да се има у виду да могућност/обавеза стицања додатних прихода не негира императив непрофитности, али зато поставља други императив: да сви остварени приходи не могу да представљају добит (профит), већ морају да се врате у основну друштвено-корисну делатност и тиме дофинансирају део укупних трошкова, доприносећи додатно и квалитету и квантитету стручног рада субјекта.

У случају ваљевских установа културе уочљиве су разлике у процентима коришћења буџета града и стицања различитих видова сопствених прихода (унутрашњи сопствени приходи остварени употребом сопствених ресурса и спољашњи сопствени приходи – донације, дотације других буџета, спонзорства). Те разлике се уочавају како у међусобном

поређењу ваљевских установа, тако и у поређењу са просечним стањем у Србији. Тако је у 2008, и 2009. години рад музеја буџетски финансиран са 65% односно 68%, док је преосталих 35% односно 32%, остварено различитим видовима сопствених прихода. Са таквом праксом диверсификације материјалних ресурса ваљевски музеј се налази у оквиру препоручених а за услове у Србији недостигнутих стандарда (просечно буџетско финансирање музеја од стране оснивача у Србији је 84%). Слично је и са Заводом за заштиту споменика културе који је из градског буџета, у наведеним годинама био финансиран са 30% и 36%, док је просечно буџетско финансирање завода у Србији од стране оснивача 45%. Тако је и са Историјским архивом (82% и 79% буџетског финансирања оснивача, а просечно буџетско финансирање у Србији је 84%). Међутим, а то је заједничко свим архивима и заводима у Србији, не сме се занемарити чињеница да је реч о фактички, а не само формално, међуопштинским институцијама, које би у знатно већој мери морала да финансира и република, као и друге општине. Што се тиче библиотеке, она је у наведеним годинама од буџета оснивача добила 82% и 89% средстава, а просек за Србију је 90%. Слично је и са Центром за културу, који је у 2009. години 80% свог укупног буџета добио од оснивача, док је просек за поливалентне културне центре у Србији за 2008 и 2009. годину био 82%. Са друге стране Модерна галерија и Интернационални студио Трнавац су скоро апсолутно - 100% финансирани из буџета оснивача, док је просек за галерије у градовима у Србији 88%, али неопходно је нагласити и да су са по 40.000 евра годишње ваљевске галерије најмање финансиране међу галеријама у Србији (од 40 до 240.000 евра).

Наведени статистички показатељи указују да већина ваљевских установа културе своје активности самофинансира изнад просека за Србију, када је реч о процентуалном учешћу, међутим, како се не би створила погрешна представа неопходно је поново нагласити да је укупно буџетско издвајање за културу знатно испод просека Србије, тако да се, у појединим случајевима, иза повећаног процента самоостварених средстава крије знатно мањи реални износ од просечног, те да нешто мањи проценат буџетског финансирања истовремено значи и много мањи износ буџетских средстава.

Када је реч о финансирању рада установа културе неопходно је нагласити и то да иновативне одредбе Закона о култури (ступило на снагу почетком 2010. године) императивно налажу примену пројектног модела финансирања, чиме би се средства, намењена за пројекте, и при планирању и при реализацији, стриктно одвојила од средстава редовних расхода, али да бирократска пракса онемогућује примену овог савременог инструмента за реализацију културне политике, инсистирајући на годишњем контном финансирању, без квалитативног исказивања пројектних средстава. Тиме се онемогућује развој пројектног планирања на годишњем нивоу, а у потпуности спречава вишегодишње пројектно планирање. Овај проблем за собом повлачи и други – неадекватну евалуацију рада субјеката у култури. Наиме, будући да нема јасног програмског финансирања, тешко је и спровести конкретну евалуацију резултата рада, тако да се она своди углавном на формалност усвајања извештаја, при чему је битна ставка однос прихода и расхода, али не и квантитет и квалитет реализованих стручних активности и њихов учинак на заједницу.

Са друге стране, уочава се да у сопственим приходима, минимално учешће имају донаторска и спонзорска средства, као и средства остварена на основу конкурса по пројектима, што указује на неразвијеност праксе (али и вештина) аплицирања по пројектима, као и на непостојање корпоративне друштвене одговорности привредних субјеката. Истовремено финансирање редовног рада установа које су позитивним законским прописима номиноване да своје послове обављају и на територији других општина (архив, музеј и завод) од стране тих других општина је минимално и нередовно.

Док се код ваљевских установа културе и уочава труд да, сходно својим могућностима и менаџерским вештинама, из сопствених прихода дофинасирају свакодневну делатност, код реч о субјеката цивилног сектора (удружења) с друге стране, у појединим случајевима се уочавају настојања њихове институционализације и превелике усмерености ка буџету, што је супротно са природом цивилног сектора (о томе конкретније у поглављу о деловању цивилног сектора).

Кадрови

У делатностима културе стручни кадрови представљају носећи ресурс свих активности. Што се тиче кадровске структуре, у градовима (без Београда и Новог Сада) просечан број запослених у култури је 159, односно један запослени на 730 грађана; за њихове зараде се издваја 62% буџета за културу; 45,9% запослених има високу стручну спрему, а жене су у већини са 55,4%.

Са друге стране, у Ваљеву у култури ради знатно мање запослених него што је просек у Србији - 94 (мање имају само Нови Пазар – 67, и Лозница – 51), односно један на 1.029 грађана, а за њихове зараде се, као и у просечном моделу, издваја 62% буџета за културу,² што је у складу са просеком градова Србије. Међутим, ако се има у виду да Ваљево знатно мање издваја за културу од града из просечног модела, значи да је укупна маса издвојена за зараде знатно мања, што је и очекивано, имајући у виду знатно мањи број запослених). Истовремено у Ваљеву је већи проценат запослених с високом стручном спремом - 53,2% и жене чине већину, са 65%.

Конкретнији примери који указују да Ваљево спада у градове са најмање запослених у култури су следећи: док просечан градски музеј има 22 запослена (у спектру од 15 до 60), Ваљевски музеј има 17 запослених, колико има и библиотека, а просечна градска библиотека у Србији има 31 запосленог (15-69). Ваљевски архив има 15 запослених док је просек за архиве 17 (9-35), а завод 13, док је просек 16 (12 до 25). У галеријама у градовима у Србији у просеку ради 8 људи, док ваљевске галерије са 2, односно 3 запослена представљају галерије са најмањим бројем запослених од свих у Србији (од 2 до 22 запослена у галеријама).

² Са друге стране, по проценту који се издваја за програме Ваљево је изнад просека (17,45% у односу на 14,32% - али и ту је реч о знатно мањој новчаној маси, имајући у виду укупно издвајање које је испод просека). Испод просека је такође и издвајање за редовне материјалне трошкове (20,2% у односу на 25%).

Имајући у виду изнадпросечни број запослених са високом стручном спремом, општи закључак (који не мора да се односи на сваки конкретан случај) је да је већина запослених у ваљевским установама културе стручна за послове које обавља, али, имајући у виду и опште стање на нивоу Србије, знање које су добијали током редовних студија им није пружило довољну основу за рад на конкретним пословима,³ тако да се већина стручно усавршавала кроз рад, верификујући знање полагањем стручних испита, али они су засновани на застарелој литератури. Истовремено, савремено универзитетско образовање развијано у протеклој деценији пружа могућности за стицање специјализованих знања, али будући да је просечан запослени у култури у Ваљеву стар 49 година (што је осетно изнад просека градова у Србији (46 година), новообразовани кадрови нису још заступљени у Ваљевским институцијама. Са друге стране у Ваљеву, као ни у Србији, не постоји развијена пракса перманентног стручног усавршавања и она представља самоиницијативу појединаца. Такође, као ни у Србији, ни у Ваљеву (сем једног изузетка) нема запослених са верификованим специјализованим знањима менаџмента у култури.

Објекти и опрема

За квалитетно обављање делатности, уз кадровске и новчане ресурсе битну улогу имају и материјални ресурси као што су објекти и опрема. Са тог аспекта, што је у великој диспропорцији са испод просечним буџетским средствима и испод просечном кадровском затупљеношћу, ваљевске установе културе су изнад просека за градове Србије, али то (имајући у виду мања буџетска средства и кадровске потенцијале) ствара додатне проблеме и за материјално одржавање и за опште активности.

Тако, док просечан градски музеј у Србији располаже са 3,5 објеката укупне површине 2.000 квадрата (од 1 до 11 објеката укупне површине од 500 до 4.500), ваљевски музеј се стара о 6 објеката површине 2.700 квадрата. Површина са којом располаже просечан архив је 1.300 квадрата (од 400 до 3.000), од чега 800 квадрата чине депои (од 400 до 1.200), ваљевски архив располаже са 1.500 квадрата, од чега су депои само 600. Истовремено, док просечна градска галерија у Србији располаже са 300 квадрата изложбеног простора, Модерна галерија Ваљево има 380 квадрата, а студио Трнавац је испод просека.⁴ Истовремено, код већине субјеката се уочава постојање додатних потреба за инвестиционим реконструкцијама, а неретко и доградњом или другим начинима обезбеђивања додатног простора за различите намене, а најчешће за депое (општи проблем музеја, завода, архива, библиотеке и галерија), и конзерваторске радионице (проблем музеја и завода, а потенцијално и архива и библиотека), као и различитих врста простора неопходних за реализацију

³ Примера ради, музеологија је била обавезан предмет само за историчаре уметности, који представљају 10% стручњака запослених у музејима, специјалистичко образовање за запослене у заводима не постоји, док само 5% запослених у библиотекама у Србији је дипломирало на катедри за библиотекарство.

⁴ Приликом истраживања која је обављао Завод за проучавање културног развоја Студио Трнавац није доставио податке, исто као и ваљевска библиотека, чији укупни просторни капацитети су у оквирима просека за Србију (1.250 квадрата просек, од 600 до 2.100).

широког спектра јавних програмских активности. Ту пре свега архив и завод не поседују никакве просторе за ове намене, али и друге установе сходно савременим приступима јавним службама као сервисима за широк спектар активности са публиком-корисницима. Један од круцијалних разлога за наведено стања (што је заједничко за велики број установа широм Србије) је везан за чињеницу да су поједине установе лоциране у старим објектима који нису пројектовани за намене за које се користе, и то неретко у објектима који су проглашени за културна добра, што отежава могућности адаптације и доградње у правцу пуне функционалности. У таквим случајевима (када је објект проглашен за културно добро) он код реконструкције и начина управљања подлеже посебним конзерваторским условима који често нису у складу са захтевима неопходне организације унутрашњег простора и такви објекти, по правилу, не одговарају ни потребама чувања и ни потребама јавних комуникација, а не ретко су базирани на традиционалистичким приступима заштите непокретних културних добара (што је у корелацији са уоченим и наведеним проблемима везаним за едукацију кадрова).

Уз недостатак простора, или његову неадекватност, уочава се и проблем недостатка техничке и друге опреме неопходне како за послове конзервације-рестаурације, тако и за послове документације (недовољан број компјутера нове генерације, штампача, скенера, уређаја за микрофилмовање, читање микрофилмова...), али и широк спектар мултимедијалне опреме битне за савремене анимационе активности са публиком/корисницима.

Презентована анализа указује на следеће проблеме

- Политизација и бирократизација у сектору културе, праћена лаичким менаџментом
- Неадекватна евалуација рада како за појединце, тако и за субјеката у култури у целини и неразвијеност механизма мотивације актера културне политике
- Непостојање стратешког и пројектног планирања у области културе
- Недовољан број стручних кадрова и висока старосна структура
- Непостојање континуираног стручног усавршавања и едукације запослених у установама културе
- Незадовољавајуће буџетско финансирање и непостојање различитих модела финансирања културе
- Непостојање праксе корпоративне друштвене одговорности привредних субјеката
- Недовољно учешће у финансирању рада регионалних установа (Завод, Архив и Музеј) од стране општина на чијој територији остварују делатност
- Неадекватни и нерационално искоришћени просторни услови и опремљеност установа културе
- Непостојање стручног тела за имплементацију Локалног плана развоја културе и могући проблеми у процесу имплементације

7.1. План развоја система локалне културне политике

ПРИМАРНА МЕРА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ СТРАТЕГИЈЕ

ПРОБЛЕМ	ЦИЉЕВИ	МЕРЕ	РОКОВИ	РЕАЛИЗАТОРИ	ОЧЕКИВНИ РЕЗУЛТАТИ / ИНДИКАТОРИ УСПЕХА
Непостајање старешких планова градских субјеката културе (установа и удружења)	Успостављање планског развоја	Израда стратешких планова установа и удружења, у основама сагласних са Планом развоја културе Града Ваљева	До усвајања буџета за 2013	Сви субјекти културе	Усвојени стратешких планови развоја субјеката у култури у Граду Ваљеву
		Годишња евакуација планова	Од доношења буџета за 2013	Сви субјекти културе	Редовна, годишња, израда евалуационих елабората
Непостојање стручног тела за имплементацију Локалног плана развоја културе и могући проблеми у процесу имплементације	Доследна имплементација циљева и мера предвиђених Локалним планом развоја културе	Формирање стручног тима за имплементацију и доношење годишњих акционих планова	Од 2012. године	Град Ваљево, Тим за имплементацију	Формиран Тим за имплементацију Плана развоја културе Града Ваљева Годишњи акциони планови Годишњи извештаји о имплементацији Плана развоја културе
Могућност нереализације Плана развоја културе због непостојања редовне евалуације	Редовна евалуација реализације Плана	Одређивање и именовање тела за евалуацију	Са усвајање Плана	Град Ваљево	Редовно, тромесечно праћење и израда годишњег елабората евалуације

ОПШТЕ МЕРЕ - УНАПРЕЂЕЊЕ СИСТЕМА ЛОКАЛНЕ КУЛТУРНЕ ПОЛИТИКЕ

ПРОБЛЕМ	ЦИЉЕВИ	МЕРЕ	РОКОВИ	РЕАЛИЗАТОРИ	ОЧЕКИВНИ РЕЗУЛТАТИ / ИНДИКАТОРИ УСПЕХА
Политизација и бирократизација у сектору културе, праћена лаичким менаџментом	Деполитизација и децентрализација у сектору културе, са професионализацијом менаџмента	Креирање нормативних аката којима се регулишу мерила и критеријуми финансирања у области културе	На годишњем нивоу ради измена и допуна	Град Ваљево	Усвојен акт о финансирању у култури и његова доследна примена
		Доследна примена Закона о култури при избору директора установа, уз услов стручности, менаџерских знања и достављања плана рада у мандатном периоду	Континуирано	Град Ваљево и управни одбори установа	Стручни менаџмент у установама културе (напуштање праксе поделе руководећих позиција у установама културе по партијским квотама)
		Стриктна примена Закона о култури при постављању чланова Управних одбора (угледни и доказани делатници у култури, науци, просвети, области медија и финансија)	Континуирано	Град Ваљево	Компетентни управни одбори
		Едукација управљачког кадра	Континуирано	Управни одбори, директори установа	Дипломе и сертификати менаџмента културе
	Ефикаснији рад градске управе у области културе и унапређење сарадње са субјектима у култури	Успостављање брже процедуре за доношење одлука	2012. и континуирано	Град Ваљево Савет за културу	Смањење непотребног администраирања
		Ангажовање правника који ће познавати регулативу у култури за све установе културе	Континуирано	Град Ваљево, сви субјекти у култури	Обезбеђена правна помоћ за установе културе од стране Градске управе
		Обавезна перманентна едукација, са провером знања, запослених у градској управи који раде на пословима везаним за област културе	Континуирано	Град Ваљево, Савет за културу ангажовани стручњаци за едукације	Одржане едукације, положени тестови од стране запослених у ГУ и отклањање законских пропуста у раду
		Ангажовање стручног сарадника за координацију рада субјеката у култури	Од 2012. године	Град Ваљево	Ангажован стручни сарадник за област културе у Градској управи Унапређена сарадња између ГУ и установа културе Усклађени програми установа културе

					Координација процесом имплементације Локалног плана развоја културе Града Ваљева
Неадекватна евалуација рада како за појединце, тако и за субјеката у култури у целини и неразвијеност механизма мотивације актера културне политике	Евалуација рада субјеката у култури и видљивост ефеката евалуације и развој праксе мотивације	Формирање стручног тела/радне групе за креирање методологије за евалуацију и писање евалуационих извештаја, са предлогом мера	2012. формирање стручног тела, израда извештаја на годишњем нивоу	Град Ваљево	Формирана радна група за евалуацију од компетентних личности Креирани упитници за евалуацију рада установа/организација Креирани упитници за мерење учинака рада појединаца/запослених у установама културе
		Одређивање посебних буџетских линија за мотивацију, на нивоу града и на нивоу установе	Од 2012. године	Град Ваљево и установе културе	Формирање буџетских линија за награђивање
		Полугодишње попуњавање евалуационих упитника од стране субјеката у култури – установа/организација и свих запослених у установама)	Два пута годишње	Град Ваљево и радно тело за евалуацију	Извештаји са квантитативни и квалитативним показатељима о ефектима рада субјеката у култури, као и број имплементираних мера Извештаји о раду запослених у установама културе са параметрима вредновања учинака рада појединаца (обрађени упитници о ефектима рада запослених)
		Увођење нових градских и међународних награда за установе и појединце за посебан допринос у развоју културе града Ваљева (награда може бити додатно финансирање пројеката, студијска путовања, докторске студије..)	Од 2012. године	Град Ваљево, Радно тело за евалуацију, Савет за културу	Акт о додели награде и расписивање конкурса Поново успостављене награде <i>Милован Глишић</i> и <i>Гордана Бабић</i>
		Креирање посебног колективног уговора за установе културе чији је оснивач Град Ваљево	2012. године	Град Ваљево, синдикати, послодавци	Потписан колективни уговор
Непостојање стратешког и пројектног планирања у области културе	Успостављање планског и програмског буџетског финансирања у области културе	Стриктна примена одредби Закона о култури које се односе на годишње планирање	Од 2012. године	Одељење за буџет и финансије, Одељење друштвених делатности, установе културе	Примена Законом о култури предвиђеног начина планирања

		Усвајање Плана развоја културе града Ваљева и годишњих акционих планова	План развоја културе града Ваљева крајем 2011. године; Акциони планови на годишњем нивоу	Град Ваљево Савет за културу, Радно тело за имплементацију	Усвојен План развоја културе града Ваљева Усвојени годишњи акциони планови Одговорно програмско финансирање
		Усвајање вишегодишњих стратешких планова развоја установа	Од 2012. године	Установе културе	Усвојене стратегије развоја установа културе Дугорочно планирани пројекти, средства и развојна политика установа
		Унапређење механизма конкурса са јасним критеријумима, дефинисаним конкурсним линијама према областима у култури, за све субјекте у култури (установе, цивилни сектор, појединце) *(конкурс треба да кореспондира са циљевима Плана развоја културе)	Од 2012. године и континуирано	Град Ваљево Савет за културу	Број апликација и одобрених пројекта према конкурсним линијама и врсти субјеката у култури Број одобрених пројеката који су кореспондирали са циљевима Плана развоја културе Града Ваљева
		Израда стратешких планова културних субјеката, на основу реалних развојних могућности, а у складу са градским планом развоја културе	Од 2012. године и континуирано	Установе културе и други субјекти културне делатности	Постојање стратегијских вишегодишњих планова.
Недовољан број стручних кадрова и висока старосна структура	Оптимализација кадрове структуре	Сукцесивно повећање броја кадрова праћењо подмалађивањем колектива Развој праксе краткорочног и средњорочног пријема по пројектима Развој праксе ангажовања волонтера	Од 2012. године и континуирано	Градске власти и установе културе	Кадровско подмлађивање установа и оптимализација броја запослених

		Потписивање и примена посебног колективног уговора за установе културе чији је оснивач Град Ваљево			
Непостајање континуираног стручног усавршавања и едукације запослених у установама културе	Стручно оспособљени кадрови у области културе	Усвајање програма стручног усавршавања запослених у установама културе и отварање посебне буџетске линије за едукацију запослених	Од 2012. године и континуирано	Град Ваљево, Установе културе, ангажовани едукатори	Износ средстава на позицији у буџету за стручну усавршавања запослених у култури Број семинара и број запослених који су похађали семинаре Број културних програма као директна последица едукација
		Укључивање младих стручњака у рад установа културе, на основу програма/пројеката	Континуирано	Установе културе	Број ангажованих стручњака Број културних програма и нових садржаја као директна последица ангажовања младих стручњака
Незадовољавајуће буџетско финансирање и непостојање различитих модела финансирања културе	Диверзификовано и повећано финансирање културе	Процентуално дефинисање удела за културу у односу на укупан буџет града и повећање финансирања.	Од 2012. године, на годишњем нивоу	Град Ваљево Савет за културу	Установљени модели финансирања и повећан проценат финансирања до изнад просека за градове у Србији
		Успостављање алтернативних видова финансирања културе (комуналне таксе, фондови, издвајање за културу од процеса приватизације и <i>судских процеса/извршења...</i>)	Континуирано	Град Ваљево	Удео улагања у културу из других извора
		Јачање капацитета за аплицирање код републичких фондова и фондова ЕУ (формирање радне групе/тела за припрему предлога пројеката и спровођење едукација на тему писање пројеката)	Од 2012. године и континуирано	Установе културе, цивилни сектор у култури, градска управа, појединци	Формирана радна група за припрему предлога пројеката Број послатих пројектних апликација свих актера у култури града Број одобрених пројеката од стране републичких и фондова ЕУ
		Студија изводљивости о оправданости улагања у културни туризам	У 2013. години	Град Ваљево уз поштовање Закона о јавним набавкама	Изведена студија изводљивости
	Отварање установа културе ка тржишту, сходно њиховој делатности и	Дефинисање удела остваривања сопствених средстава за установе културе, према типу установе и делатности	Од 2012. године и континуирано	Град Ваљево, установе културе	Повећање удела сопствених средстава у укупном буџету установе

	савременој пракси	Креирање конкурсне линије за подстицање улагања сопствених средстава установа културе за унапређење продукције/програмске делатности	Стално отворени конкурс		Број суфинансираних пројеката по конкурс
Непостојање праксе корпоративне друштвене одговорности привредних субјеката	Развој праксе друштвене корпоративне одговорности	Састанак представника власти, привреде и културе и формирање посредничког тела за успостављање сарадње између јавног, приватног и цивилног сектора	У 2012. години и континуирано	Привредни субјекти у Ваљевоу, уз логистичку подршку градских власти и Савета за културу	Повећано интересовање за улагање у културу и развијање међусекторског партнерства - број привредних субјеката који сарађују са установама и цивилним сектором у култури, - број партнерских пројеката између цивилног, приватног и јавног сектора
		Поспешивање донаторства кроз ослобађање од одређених такси у надлежности локалне самоуправе зарад улагања у културу	Континуирано		
		Успостављање награде за донаторство у култури	Од 2012. године, на годишњем нивоу	Град Ваљево, Савет за културу	
Недовољно учешће у финансирању рада регионалних установа (Завод, Архив и Музеј) од стране општина на чијој територији остварују делатност	Нормирање обавезе за учествовање у финансирању регионалних установа заштите	Креирање споразума о сарадњи између локалних самоуправа и установа заштите	Од 2012. Године, на годишњем нивоу	Град Ваљево Музеј, Архив, Завод, представници локалних самоуправа и Колубарског округа	Дефинисана сарадња и остварен већи степен заштите културне баштине у Колубарском округу
Неадекватни и нерационално искоришћени просторни услови и опремљеност установа културе	Утврђивање приоритета улагања у просторно и техничко савремено опремање установа	Идејна решења и документација са предлогом финансијских средстава	Од 2012. године	Град Ваљево, ЈП Дирекција, Установе културе	Дефинисане листе приоритета улагања на годишњем нивоу Решавање питања адекватности просторних услова установа Савремено опремљене установа културе и функционално прилагођени простори програмима
		Решавање имовинско-правног статуса Центра за културу Ваљево			
		Стварање нових просторних могућности за установе и организације у култури			

8. Културно наслеђе

8.1. Анализа стања у области заштите и промоције културног наслеђа

Културно наслеђе обухвата радом створене, традицијом пренете вредности и добра из прошлости, без обзира на то када и где је настало, и да ли се налази у установама заштите или изван њих. Делатности везане за културно наслеђе су усмерене ка његовој заштити, проучавању, презентацији, интерпретацији, и управљању, у циљу очувања и повећања доступности и ширег коришћења. Испуњавајући своје задатке баштински субјекти обављају различите друштвено-корисне функције, које се са једне стране односе на широк спектар активности заштите културног наслеђа а са друге на пружање широког спектра услуга најширим слојевима друштва. Те делатности су непрофитне и њихова непрофитност се заснива на друштвено корисној сврси а огледа се у суштини постојања, јер им није циљ да производи профит већ да испуњава задатке који су у служби друштва. Зато се основни „профит“ који стварају субјекти који се овим делатностима баве не може тражити у сферама финансијског ефекта рентабилности, већ у сферама ефеката утицаја, комуникација и демократизације.

Баштинска културна делатност се односи на веома широк спектар комплексних стручних и научно истраживачких активности усмерених према културном наслеђу и базирана је на раду баштинских субјеката: архива, библиотека, музеја и завода за заштиту споменика културе⁵. Установе за заштиту делују пре свега на основу Закона о културним добрима, донет 1994, док се за рад библиотека примењују новоусвојени (2011) закони: Закон о библиотечно-информационој делатности и Закон о старој и реткој библиотечној грађи, док су опште одредбе рада засноване на Закону о јавним службама (донет 1991, са изменама и допунама из 1994 и 2005). Истовремено са баштинским субјектима пуну одговорност према културном наслеђу деле и државни органи, као и приватни субјекти, као власници, корисници и стараоци, али и као непрофитно заинтересована удружења.

Градски музеји у Србији поседују збирке од 6.000 до 58.000 музејских предмета, Ваљевски са 34.000 изнад просека, док је са 30% обрађених предмета у просеку Србије. Истовремено и градским архивима се чува од 750 до 8.700 дужних метара грађе, а Ваљевски је са 1.800 метара знатно испод просека, али, са друге стране док је просечан однос сређене и несређене грађе у архивима у Србији 60%:40%, у ваљевском архиву је сређено 78% грађе. Што се тиче градских библиотека, оне поседују од 50.000 до 350.000 библиотечких јединица и ваљевска је са 125.000 је испод републичког просека. Истовремено, кроз своје активности ваљевски завод за заштиту споменика културе је регистровао 152 непокретних културних добара о којима Завод води бригу. Од тог броја, седам их је категоризовано као добра од изузетног значаја, а 20 као добра од великог значаја. Од тог броја 125 су категорисани као културна добра (2 од изизетног значаја, 19 од великог

⁵ Као и кинотеке, која се овде издваја будући да субјект те врсте не постоји у Ваљеву.

значаја), 6 као просторне културно историјске целине (1 од изузетног значаја), 10 као археолошка налазишта и 10 као знаменита места (4 од изузетног значаја и 1 од великог значаја).

Баштинске установе су, по законским основама, дужне да своју делатност обављају не само на територији града Ваљева, који им је оснивач и апсолутни већински финансијер, већ и на територијама околних општина. Тако су музеј и архив задужени за територију целог Колубарског округа а завод и за Колубарски и за Мачвански округ, док је библиотека градска, али са надложношћи матичног надзора над другим библиотекама у Колубарском округу. Међутим, уводећи ове обавезе, законодавац није решио низ питања, од којих је најзначајније редовно и адекватно финансирање проширеног деловања како од стране околних општина, тако и од стране републике. Шта више, чак је и редовно републичко финансирање неопходно за проширено деловање, а које се односило на архиве и заводе, укинута од 2003. године.

Тако, без материјалних могућности за проширено деловања (а у њих, поред проблема финансирања спадају и претходно поменути проблеми недостатка простора и опреме, као и кадрова, али и њихове адекватне и перманентне едукације), али и без развијене опште свести о значају баштине, као и недовољне промотивне програмске активности установа заштине (о томе конкретније у делу везаном за развој публице), културна добра добра, без адекватног третмана, пропадају

Презентована анализа указује на следеће проблеме

- Девастирано културно наслеђе, недовољно улагање у заштиту и промоцију културне баштине
- Недовољан број стручних кадрова у установама заштите и непостојање програма стручног усавршавања
- Недовољно улагање у инфраструктуру и савремено коришћење потенцијала културне баштине
- Недовољно развијена свест о важности културне баштине и нивоа информисања код грађана

8.1. План развоја заштите и промоције културног наслеђа

КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ

ПРОБЛЕМ	ЦИЉЕВИ	МЕРЕ	РОКОВИ	РЕАЛИЗАТОРИ	ОЧЕКИВНИ РЕЗУЛТАТИ / ИНДИКАТОРИ УСПЕХА
Девастирано културно наслеђе, недовољно улагање у заштиту и промоцију културне баштине	Заштићена културна баштина и унапређена промоција	Установити посебну буџетску линију за заштиту и промоцију културне баштине и листу приоритета за улагање на годишњем нивоу	Од 2012. године	Град Ваљево, Установе заштите	Износ средстава на позицији у буџету за заштиту и промоцију културне баштине / број реализованих активности и јавних промоција културне баштине Утврђени и реализовани приоритети улагања
		Контрола спровођења Закона о културним добрима и других међународних важећих регулатива у области културне баштине	Континуирано	Град Ваљево Установе заштите и други субјекти у култури, и републичке надлежне институције	Веће издвајање из буџета града за заштиту и обнову објеката културног наслеђа Успостављена сарадња установа заштита Града Ваљева и републичких надлежних институција из области заштите
		Контрола спровођења Закона о планирању и изградњи у циљу очувања културне баштине	Континуирано	Установе заштите и други субјекти у култури, Град Ваљево и републичке надлежне институције	Веће учешће надлежних инспекцијских служби у поштовању Закона о планирању и изградњи Појачана улога Завода за заштиту споменика културе Ваљева у издавању дозвола и решења
		Примена казних мера због непоштовања Закона о културним добрима и Закона о планирању и изградњи	Континуирано	Установе заштите и други субјекти у култури, Град Ваљево и републичке надлежне институције	Број предложених решења за стопирање извођења радова који су нескладу са поменутиим законима
	Проширење просторних капацитета и савремено опремање установа заштите	Мапирање могућих простора, погодних за довођење у намену депоа и радионица	Континуирано по утврђеним приоритетима	Установе заштите, Град Ваљево	Урађена техничка документација за реконструкцију, адаптацију, доградњу простора. Савремено обезбеђени постојећи депои
		Обезбеђивања адекватних просторних и техничких услова за депоновање предмета (решавање проблема централног депоа, са конзерваторским радионицама, за установе заштите)	Од 2012. године	Установе заштите, Град Ваљево	Техничка документација и реализација пројекта централног депоа, са конзерваторским радионицама, за установе заштите
		Примена савремених	Континуирано	Установе заштите	Заштићена и дигитализована грађа

		информационих технологија у заштити и промоцији културних добара			Број дигитализованих предмета/докумената/објеката Већа видљивост и доступност културних добара
Недовољан број стручних кадрова у установама заштите и непостојање програма стручног усавршавања	Континуирано стручно усавршавање запослених и ангажовање младих стручно оспособљених кадрова кроз програмске и пројектне активности установа	Ангажовање младих стручњака на основу добијених пројеката (републички конкурси, јавни радови, ЕУ фондови)	Континуирано	Установе заштите	Број одобрених пројеката и број ангажованих младих стручњака
		Ангажовање приправника-волонтера и развој програма стручне праксе	Континуирано	Установе заштите	Број ангажованих приправника-волонтера, број полазника у оквиру програма стручне праксе
		Установљен програм стручног усавршавања за запослене у установама заштите	Континуирано	Установе заштите	Број семинара, број запослених који су похађали програме доедукације, број студијских путовања и број положених стручних испита
Недовољно улагање у инфраструктуру и савремено коришћење потенцијала културне баштине	Развијање културног туризма на основу богатства и потенцијала културне баштине	Решавање имовинско правних односа над културним и природним добрима	Континуирано	Град Ваљево и остале заинтересоване стране у процесу	Решено питање имовинско правних односа над културним и природним добрима
		Израда идејне и техничке документације за инфраструктурно унапређење амбијенталних целина око културних добара	Од 2012. године, континуирано	Установе заштите Град Ваљево, ЈП Дирекција	Урађена техничка документација за инфраструктурно унапређење амбијенталних целина око културних добара
		Сигнализација и обележавања непокретних културних добара, у складу са законском регулативом, двојезично	Континуирано	Град Ваљево, ЈП Ваљево турист, ЈП Дирекција, Установе заштите	Спроведена сигнализација и обележавање споменика културе Већа видљивост и посећеност културних добара
Недовољно развијена свест о важности културне баштине и нивоа информисања код грађана	Подизање свести о важности и значају културне баштине Ваљева кроз различите видове информисања и едукација	Јавне презентације у функцији промоције фондуса установа заштите	Континуирано	Установе заштите, установе образовања, удружења грађана	Број презентација и програма у функцији промоције културне баштине
		Установити Дане културне баштине Ваљева /у склопу европских дана културне баштине	На годишњем нивоу	Установе културе и други субјекти у култури	Установљен програм обележавања Дана културне баштине Ваљева Број учесника у реализацији програма и број посетилаца
		Креирање програмске сарадње на релацији установа образовања, удружења грађана и установа заштите (радионице, јавни часови и изложбе за школску популацију)	Континуирано	Установе заштите, удружења грађана и установе образовања	Број одржаних радионица, часова, изложби Број учесника и посетилаца
		Израда кодекса понашања према културном наслеђу	Од 2013. године	Установе заштите, Град Ваљево, удружења грађана, установе образовања, појединци	Усвојен кодекс понашања према културном наслеђу на Скупштини града Публиковање кодекса понашање и

					дистрибуирање установама културе, образовања, месним заједницама, изложено на културним добрима и осталим јавним местима окупљања
		Медијска кампања за популарисање културне баштине	Континуирано	Установе заштите, медији, Град Ваљево	Поштовање кодекса понашања Број медијских прилога и број активности, презентација, штампаних материјала

9. Цивилни сектор

9.1 . Анализа стања у области цивилног сектора у култури Ваљева

Партнерства између владиног и невладиног сектора, као и трипартитна партнерства међусекторске сарадње која обухватају владин/јавни сектор, приватни/бизнис сектор и невладин/цивилни сектор, би требала да представљају окосницу општег развоја модерног друштва, а тиме и развоја културе. У културном развоју трипартитна сарадња се огледа у синергији, буџетског и широког ресурсног ангажмана јавног сектора (који је, када је културна делатност у питању, у основи непрофитан), потпорног, али и стручног ангажмана приватног сектора (који је профитан, али уз обавезе исказивања друштвене одговорности) и организационог, иницијативног и експертског, волонтерског активистичког ангажмана цивилног сектора (непрофитног). Међутим, са аспекта савремене продукције од великог значаја је и перманентна, синхронизирана, веома активна, унутар секторска сарадња, која доводи до стварања иницијатива и њихове реализације, а која се, сходно природи активности савремене уметничке продукције заснива на синергији цивилног сектора, који би требао да буде и обједињен, и добро организован, на савременим менаџерским принципима.

Субјекти цивилног сектора које са баве културом а егзистирају у Ваљеву се могу рангирати у неколико категорија: културно уметничка друштва, струковна удружења, разноврсна удружења културне акције, а не смеју се занемарити ни неформално организоване групе различитог културних активности, као и појединци.

Од културно уметничких друштава у Ваљеву су најактивнији Абрашевић, са најдужом традицијом и комплексним деловањем, а затим и Ђердан, Градац, Извор и Крушик. Струковно су организовани писци, кроз Књижевну омладину Ваљево и Књижевну заједницу, као и ликовни уметници кроз В.У.Л.С. и фотографи (Фото кино клуб Ваљево). Разноврсна удружења културне акције се оснивају и замиру, не ретко се некима културно деловање само један сегмент активност (попут удружења кластерског типа Ваљево за Вас, усмереног ка умреженом деловању промоције туризма), а у међу она која су активнија или били активнија спадају *Art revolution* и *Ars Nova*, Ваљево за вас. Са друге стране списак неформалних група (као и појединаца)

који се континуирано или поврено баве културном акцијом није мали и чине га музичке групе различитих врста, од рок састава до састава класичне музике (Кватет МИСС).

Појединачно посматрано однос цивилног сектора и града је веома разнолик. Тако су активности појединих удужења буџетски финасиране са скоро 100%, и то уз бесплатно коришћење градских простора, попут Културно просветне заједнице и Књижевне заједнице Ваљева, а Културно уметничко друштво Абрашевић је, уз бесплатну употребу простора, буџетски дотирано са 70%. Овакав однос представља мање представља пример сарадње јавног и цивилног сектора, а више бирократизовано наслеђе прошлога система. Слично је и са КУДом Крушик, чија сарадња са Холдингом Крушик, и ако представља цивилно-«приватно» партнерство, има основе у некадашњем фабричком друштву, док са друге стране, услед промене околности кудови Градац и Извор (раније Стеван Филиповић), су се осамосталили од приватизованих и угашених предузећа и они, али и други (попут Фото кино клуба Ваљево) делују самостално, на основу активизма, ентузијазма и менаџерских способности управног тела удружених оснивача, као и исказане иницијативе за међусекторску сарадњу.

Неопходно је напоменути да је од 2010. године град установио нову, позитивну праксу конкурса за доделу средстава за програме у култури, чиме је омогућио дотирање пројеката цивилног сектора. Међутим, општа криза (која лимитира укупан износ), као и наслеђа ранијег система негативно делују и са једне стране онемогућију да невладин сектор буде препознат као битан партнер државе у многим областима, па тиме ни у култури, а са друге стране представљају узрок тежњи невладиног сектора да буде бирократизован и институционализован. Наиме, док се један део организација ослања на редовне буџетске дотације и друге видове помоћи, део њима непрестано тежи и на основу наслеђених бирократских односа исчекује буџетски третман из претходних времена. Ослањањем или жељама да се што више ослони на јавни сектор поништава се и природа и функција активизма невладиног сектора, гуши неопходна иницијатива и занемарују други видови обезбеђивања неопходних ресурса за активно деловање (самоиницијатива чланова, а пре свега оснивачке управе, конкурисање по пројектима, сарадња са приватним сектором...). Примена стратегије диверзификације материјалних ресурса представља извесну новост за буџетске субјекте, коју они морају да примењују, а морала би да буде уобичајен начин деловања за субјекте цивилног сектора.

Са друге стране, уз одговорности самих удружења, или тачније њихових оснивача, уочљива је и одговорност града, који би требао да изнађе начине да активније подржи корисне и добре иницијативе цивилног сектора, али не априори, већ кроз пројектну сарадњу, и додатне напоре за међусобно умрежавање свих сектора. У наредном периоду је неопходно развијати цивилни сектор и користити његове потенцијал, како појединачно, тако и кроз различите видове међусекторске сарадње. Такав приступ представља пут за решавање многих проблема и омогући развој. Такође може да буде правац решавања многих већ уочених проблема културних субјеката. Међусекторска сарадња може да у дужем временском периоду, обезбеди средства за конкретне пројекте, да обезбеди недостајуће кадрове, недостајућу опрему, помогне у

реализацији перманентног образовања, у дестинацијском кластерском повезивању неопходном за развој културног туризма, у осмишљавању и реализацији културнотуристичких рута, у активностима анимације...

Презентована анализа указује на следеће проблеме

- Недовољна организованост и интерсекторска повезаност цивилног сектора
- Недовољна менаџерска активност управних органа цивилног сектора (неспремност за дивезификацију материјалних ресурса - превелика ослањања на буџетске дотације или на исчекивање истих)
- Неадекватна подршка развоју аматеризма и културних активности цивилног сектора
- Недовољна подршка самосталним уметницима, самосталним стручњацима у култури и талентованим појединцима
- Недовољна сарадња на релацији јавни, приватни и цивилни сектор

9.2. План развоја цивилног сектора у култури

ЦИВИЛНИ СЕКТОР - АМАТЕРИЗАМ, УДРУЖЕЊА ГРАЂАНА У КУЛТУРИ И САМОСТАЛНИ УМЕТНИЦИ

ПРОБЛЕМ	ЦИЉЕВИ	МЕРЕ	РОКОВИ	РЕАЛИЗАТОРИ	ОЧЕКИВНИ РЕЗУЛТАТИ / ИНДИКАТОРИ УСПЕХА
Недовољна организованост и интерсекторска повезаност цивилног сектора	Развој организованости и међусобног повезивања културних актера цивилног сектора	Препознавање репрезентативних удружења која се баве културом и институционализовање	Од 2012. године	Градске власти, савет за културу	Израђен списак репрезентативних удружења
		Формирање савета за унутарсекторску сарадњу	Од 2012. године	Репрезентативна и друга удружења која се баве културом	Формиран савет
- Недовољна менаџерска активност управних органа цивилног сектора (неспремност за дивезификацију материјалних ресурса - превелика ослањања на буџетске дотације или на исчекивање истих)	Развој менаџерског приступа унутар цивилног сектора	Селективни одабир (по принципима менаџерске способности, знања и вештина) и едукација управних органа удружења	Континуирано	Сва удружења	Повећана менаџерска способност и изражена дивезификација материјалних ресурса
Неадекватна подршка развоју аматеризма и културних активности	Развијени механизми подршке развоју аматеризма	Редовне субвенције репрезентативним удружењима, али на основу програма (евалуација и	Од 2012. године, на годињем нивоу	Град Ваљево, Комисија за вредновање пројеката, сва удружења, приватни сектор	Број пристиглих и одобрених апликација по конкурс за аматеризам Број наступа аматерских друштава, у граду, земљи и иностранству

цивилног сектора	Оснаживање удружења грађана у области културе	правдање) и међусекторске сарадње			Жива аматерска сцена, са повећаним бројем учесника
		Дефинисање статуса КУД „Абрашевић“ као субјекта у култури од посебног значаја за развој културно-уметничког аматеризма града Ваљева			
		Унапређење институције конкурса за укупну аматерску сцену, повећање буџетских средстава за пројекте по конкурсима, увођењем посебне буџетске линије „Подршка развоју аматеризма“			
		Обезбеђивање додатног посебног фонда за средства по конкурсима, на принципу сарадње са привредом и корпоративне одговорности			
		Обављање услуга по уговору за јавни и приватни сектор			
	Мапирање јавних простора, утврђивање приоритета, за стварање квалитетнијих услова рада аматерске сцене	Од 2012. године, континуирано	Град Ваљево, аматерска друштва	Урађена техничка документација за адаптацију простора за потребе аматеризма	
	Награда за најуспешније стваралаштво у области аматеризма	На годишњем нивоу	Град Ваљево, Радно тело за евалуацију, Савет за културу	Акт о додели награде и расписивање конкурса	
	Мапирање јавних простора за давање на коришћење удружењима грађана, по пројектним активностима	Континуирано	Град Ваљево, удружења грађана	Урађена техничка документација за адаптацију простора за удружења грађана	
Недовољна подршка самосталним	Побољшање статуса самосталних уметника,	Развијен механизам конкурса за пројекте и стваралаштво самосталних уметника, стручњака	На годишњем нивоу	Град Ваљево, Комисија за вредновање пројеката	Расписан конкурс за стваралаштво самосталних уметника и самосталних стручњака у култури

уметницима, самосталним стручњацима у култури и талентованим појединцима	самосталних стручњака у култури и талентованих појединаца				Број пристиглих и одобрених пројеката по конкурс
		Регулисање права коришћења уметничких атељеа	Од 2012. године	Град Ваљево, ЈП Дирекција, уметничка удружења, појединци	Усвојен акт о праву коришћења уметничких атељеа и спроведена процедура
		Увођење нових форми резиденцијалне уметности, културне размене и студијских путовања и правно регулисање коришћења простора	Континуирано	Град Ваљево, ЈП Дирекција	Акт о проглашењу резиденцијалних простора за уметнике и регулисање права коришћења Број гостујућих уметника и уметничких продуката
		Награда за најуспешнијег младог самосталног ствараоца	На годишњем нивоу	Град Ваљево, Савет за културу	Акт о додели награде и расписивање конкурса
		Поштовање Закона о култури, доследна примена члана 70. и 71. о статусу самосталних уметника	Континуирано	Град Ваљево	Јавни позив и редовно регулисање доприноса за самосталне уметнике и стручњаке Број уметника/стручњака којима град уплаћује доприносе
Недовољна сарадња на релацији јавни, приватни и цивилни сектор	Унапређење интерсекторске сарадње у култури	Дефинисање конкурса за реализацију партнерских пројеката јавног, приватног и цивилног сектора	Континуирано	Град Ваљево, Комисија за вредновање пројеката	Расписан конкурс за партнерске пројекте у култури Број пристиглих и одобрених пројеката
		Дефинисање протокола о сарадњи о суфинанисрању постојећих пројеката/манифестација, између града/установа и цивилног/приватног сектора	Континуирано	Град Ваљево, јавни, приватни и цивилни сектор	Усвојени документи о сарадњи на конкретним пројектима и манифестацијама Број докумената о сарадњи, број потписница докумената и број подржаних манифестација/пројеката Број медијских формата о реализацији активности предвиђених документом о сарадњи

10. Савремено стваралаштво

10.1. Анализа стања у области савременог стваралаштва у Ваљеу

Један од најчешће потенцираних, и то вишедеценијских проблема у Ваљеу представља недостатак професионалног позоришта. Неопходно је напоменути и да, у категориј 21 града у Србији (без Београда и Новог Сада) Ваљево спада међу 7 градова који немају своје професионално позориште. Истовремено, велики број Ваљеваца је активан у позоришном животу Србије, радећи у различитим позориштима широм Републике, а исто тако велики број младих Ваљеваца је завршио или студира⁶ различите академије драмских уметности. Уочени недостаци се у извесној мери надокнађују повременим програмским пројектима које реализују (уз већу или мању подршку града) субјекти цивилног сектора (КУД Абрашевић, позоришно удружење Мала сцена).

Истовремено у Ваљеу егзистира велики број ликовних уметника, а сваке године неколико младих уписује различите ликовне академије. Међутим, уочава се дуготрајући недостатак простора за перманентно излагање савремене локалне продукције. Постојеће ваљевске галерије: Модерна галерија и Интернационални студио Трнавац концепцијски усмерени ка правцима који то не омогућају, док је Галерија 34 (при Центру за културу) због инфраструктурних проблема (рушевност објекта) затворена. Донекле, у веома ограниченим капацитетима савремена локална ликовна продукција се повремено презентује у Галерији Народног музеја Ваљево, као и у алтернативним просторима Центра за културу, Ваљевске гимназије и Клуба музеја. Уочљива је новоиницирана активност приватне галерије *La petit consulat*, али је и она концепцијски није окренута ка локалним ствараоцима. На квалитет продукције ваљевских ликовних уметника указују чињенице везане за велике активности и успехе изван Ваљева, али са друге стране, пре свега са аспекта примењених уметности, неопходно је нагласити неучавање активности везаних за осмишљавање и израду локалног, градског и регионалног, сувенирског материјала. Истовремено је неопходно нагласити да су ликовни ствараоци у Ваљеу само делом организовани кроз ВУЛС (Ваљевско удружење ликовних уметника), док делом делују или кроз неформално удруживање, изван ВУЛСа или самостално. Док је ликовна савремена продукција не делује обједињено, фотографска сцена Ваљева, посредством удружених активности Фото клуба Ваљево је знатно кохерентнија, организованија, а тиме видљивија на културној мапи не само Града већ и знатно шире, и представља добар пример обједињеног деловања унутар цивилног сектора а потом и његове сарадње са јавним и приватним сектором.

⁶ Само 2008. године од девет студената примљен на одсек глуме ФДУ Универзитета уметности у Београду, троје је из Ваљева.

Активности савремене књижевне сцене Ваљева су усмерене на делимично самостално деловање књижевних стваралаца, и делимично удружено деловање посредством Заједнице књижевника Ваљева, Књижевне омладине Ваљева и али и других, формалних и неформалних удружења дужег или краћег трајања. Један од битних уочених проблема односи се на непостојање локалног (или регионалног) књижевног часописа дужег трајања, будући да са својом специјализованом концепцијом и приступом упућеном превсаходно на интернационализам и кратке форме, постојећи Часопис за књижевност, културу и уметноср Акт, неможе да надомести овај уочени недостатак.

Што се музичке сцене тиче, сагледавају се два смера активности, усмерење на модерној музици и ка класичној музици. Актери сцене модерне музике негују углавном гитарски звук, и свирају у више састава. Пробе одржавају у собама, гаражама и изнајмљеним просторима, као и у простору Центра за културу. Такође, проблем неодговарајућих простора у којима одржавају пробе био би решен опремљеним студиом за вежбање. Иако у Ваљеву постоји студио за демо снимке, он није довољан за снимање албума. Не постоји континуитет у организовању свирки. Као главни проблем музичари у Ваљеву наводе простор за свирке. У просеку наступају један до два пута месечно, а лети и до три пута. Сала Центра за културу, у којој наступају, нема решен проблем вентилације. Уколико свирају у другим просторима проблем је радно време угоститељских објеката које је ограничено. Свирке се одржавају и у оквиру градских манифестација. Већина музичких група у Ваљеву има демо снимке, док албуме имају две. Један од бендова снимео је албум за француско тржиште, који код нас није издат (француска издавачка кућа је финансирала снимање). Немају све музичке групе у Ваљеву сопствене инструменте и опрему. Само један бенд је у потпуности опремљен, а све је обезбеђено путем донација. Остали бендови међусобно сарађују размењујући опрему и инструменте. Као један од проблема који музичари наводе јесте и што је публика која у Ваљеву прати њихов рад углавном састављена од средњошколаца, који касније одлазе у друге градове на студије. У Ваљеву концерте ауторских музичких састава у просеку посети стотину до две стотине припадника млађе популације. Као проблем виде и то што на локалним медијима не постоји емисија која се бави рок културом. Сви ауторски бендови документују своје активности, а за оглашавање користе интернет социјалне мреже. Сами обезбеђују плакате којима најављују наступе.

Што се тиче класичне музичке сцене, уз већ постојеће хорске активности градског хора КУД Абрашевић (као и црквеног хора Хаџи Рувим), последњих година је веома изражена лична самоиницијатива појединих професорки музичке школе из Ваљева, који, по принципу позитивног деловања цивилног сектора и сарадње са јавним сектором активно учествују у културном животу града у оквиру гудачког квартета МИСС, са тенденцијама додатног развоја активности.

Презентована анализа указује на следеће проблеме

- Неадекватна подршка за унапређење музичко-сценске делатности
- Неадекватна подршка за унапређење музичке делатности
- Недовољно галеријских простора и подстицаја за локалне уметнике из области визуелног стваралаштва

- Неразвијено уметничко тржишт
- Недовољно улагање и примена нових технологија и медија у уметничку продукцију
- Неразумевање савременог уметничког израза
- Недовољна подршка развоју књижевног стваралаштва
- Непостојање биоскопа у Ваљеву

10.2. План развоја савременог стваралаштва у културу Ваљева

САВРЕМЕНО СТВАРАЛАШТВО					
ПРОБЛЕМ	ЦИЉЕВИ	МЕРЕ	РОКОВИ	РЕАЛИЗАТОРИ	ОЧЕКИВНИ РЕЗУЛТАТИ / ИНДИКАТОРИ УСПЕХА
Неадекватна подршка за унапређење музичко-сценске делатности	Стварање квалитетнијих услова рада и веће улагање у музичко-сценску делатност	Оснивање професионалне позоришне сцене, уз могућност прерастања у позоришну установу	2012. година На годишњем нивоу	Град Ваљево, Центар за културу и драмски уметници	Усвојен акт о образовању посебне професионалне позоришне сцене Дефинисан програмски буџет за позоришну продукцију
		Подстицање разноврсног позоришног израза, кроз пројектну позоришну продукцију и	Континуирано	Центар за културу, драмски уметници, удружења грађана, установе културе и образовне установе	Број актера који учествују у позоришним продукцијама Разноврстан позоришни репертоар (у функцији промоције културне разноликости, интерекултуралности, оснивање форум театра...) Број гостовања и гостујућих представа Број гледалаца Бој медијских извештаја
		Иновирање постојећих позоришних фестивала и формирање уметничких савета	Континуирано	Програмски и организациони одбори фестивала, уметници и остали субјекти у култури	Основани уметнички савети фестивала Број иновираних садржаја Број главних и пратећих програма

					Број посетилаца фестивала Број медијских извештаја о фестивалима
		Модернизација просторних и техничких услова за извођење позоришних представа и других сценских форми	Континуирано по приоритетима	Градско веће, Градска управа, новооснована позоришна установа	Обезбеђени адекватан, савремено технички опремљен, сценски простор
		Стварање партнерства различитих музичких и музичко-сценских субјеката, кроз конкретне пројекте	Континуирано	Комисија за вредновање пројеката, Градоначелник	Дефинисана конкурсна документација за партнерске пројекте Број предложених партнерских пројеката Број одабраних партнерских пројеката Број учесника Број презентованих садржаја
Неадекватна подршка за унапређење музичке делатности	Стварање квалитетнијих услова рада и веће улагање у музички продукцију и промоцију	Обезбеђивање просторних и техничких услова за развој музичке делатности	2013. година	Центар за културу, Градска управа, музички ствараоци	Обезбеђен и опремљен простор за пробе музичких ствараоца Потписани уговори о сарадњи са музичким ствараоцима Број музичких група који вежбају у том простору Број снимљених студијских албума
		Афирмација и подстицање различитог музичког израза кроз концертне активности и кроз музичко издаваштво	Континуирано	Музичари, ауторске музичке групе, удружења грађана, установе културе и образовања, Музичка школа	Дефинисана конкурсна документација за музичко издаваштво Број објављених музичких издања Број концерата Број укључених аутора у музичка дешавања Број публике
		Дефинисање концертне сезоне	од 2012. године	Музичари, ауторске музичке групе, удружења грађана, установе културе и образовања, Музичка школа	Дефинисана концертна сезона локалних и гостујућих уметника

		Обезбеђивање средстава за програмску делатност хорова, оркестара и осталих музичких састава	Од 2012. године	Град Ваљево	Дефинисана конкурсна документација за подстицај развоја музичких састава Број захтева и одобрених пројектних активности за подстицај рада и развоја музичких састава
		Иновирање постојећих и стварање нових музичких фестивала	Од 2012. године	Субјекти у култури, град Ваљево и музичка школа	
Недовољно галеријских простора и подстицаја за локалне уметнике из области визуелног стваралаштва	Постојање градске галерије	Оснивање градске галерије у склопу Центра за културу	Од 2012. године	Град Ваљево, Центар за културу	Основана градска галерија у оквиру Центра за културу Основан уметнички савет градске галерија
	Креирање партнерства кроз пројектне активности субјеката у области визуелних уметности	Унапређење рада постојећих галерија и других галеријских простора, кроз различите јавне позиве и конкурсе за афирмацију локалних уметника	На годишњем нивоу	Галерије и остале установе културе са излагачком делатношћу, уметници	Дефинисана конкурсна документација Број предложених пројеката Број одабраних пројеката Број учесника Број изложбених и других активности
	Афирмација уметника у области визуелног стваралаштва	Откуп уметничких дела кроз јавни позив	На годишњем нивоу	Градначелник, галерије и остале установе културе, Комисија за откуп уметничких дела	Дефинисана конкурсна документација Број пријављених уметника на конкурс Број откупљених дела
		Стварање услова за обезбеђивање и коришћење уметничких атељеа	Континуирано	Градска управа, ЈП Дирекција	Адаптирани и адекватно прилагођени простори атељеа Дефинисани услови за коришћење уметничких атељеа (конкурсна документација)
Неразвијено уметничко тржиште	Подстицај нових тенденција у културним индустријама	Обезбеђивање посебне буџетске линије за подстицај културних индустрија (издаваштво, кинематографија, дискографија, медији)	Од 2012. године	Комисија за вредновање пројеката, Градначелник	Конкурсна документација Износ средстава намењених буџетској линији Број пристиглих пројеката Број одобрених пројеката
Недовољно улагање и примена нових технологија и медија у	Подстицај мултидисциплинарног израза и употреба нових технологија и	Савремено опремање галерија и других изложбених простора и простора за музичка и музичко-сценска дешавања у Центру за	Континуирано	Градска управа, сви субјекти у области савременог стваралаштва	Износ уложених средстава у савремену опрему Број мултимедијалних уметничких

уметничку продукцију	медија у уметничкој продукцији	културу			продуката Квалитетнија презентација савремене уметничке продукције
Неразумевање савременог уметничког израза	Боље разумевање и приближавање савременог стваралаштва грађанима	Подстицање музичког, музичког-сценског, књижевног, ликовног/мултимедијалног педагошког рада, са различитим социјалним групама	Континуирано	Установе културе, уметници, удружења грађана и образовне установе	Број полазника у оквиру педагошких радионица и осталих програма Број јавних презентација резултата рада на радионицама Број профилисаних социјалних група укључених у програме педагошког рада
Недовољна подршка развоју књижевног стваралаштва	Унапређење положаја књижевних уметника и удружења	Конкурс за књижевно стваралаштво	Од 2012. године	Град Ваљево, Библиотека, Савет за културу	Конкурсна документација Број пристиглих пројеката Број одобрених пројеката
		Покретање часописа за културу и уметност	Од 2012. године	Град Ваљево, Библиотека, Савет за културу	Број објављених издања часописа за културу и уметност
Непостојање биоскопа у Ваљеву	Унапређење приказивачке делатности у Ваљеву	Ревитализација биоскопа у оквиру Центра за културу	Од 2013. године	Град Ваљево, Центар за културу	Отварање биоскопа Број приказаних пројекција

11. Развој публике

11.1. Анализа публике у Ваљеву

Конкретније анализе које се односе на опште стање у Србији, указују да, када је реч о посетама сталним музејским поставкама, док је централне, комплексне поставке регионалних музеја у Србији посетило у 2008. години обишло око 5.500 посетилаца, а појединачно се кретала од 182 до преко 14.000 посетилаца, Ваљевски музеј забележио поету од 14.500 посетилаца (са тенденцијом раста – 22.000 у 2010). Истовремено просечна посета музејских депанданса са тематским поставкама је била осетно већа, просечно око 14.000, а Муселимов конак је обишло 19.000 посетилаца (21.000 у 2010). Истовремено, просечан број корисника архивске грађе у градским архивима, на годишњем нивоу, је био мањи од 100, а кретао се од 4 корисника у Лесковцу, до 885 у Сомбору, а ваљевски архив је са 310 корисника знатно изнад просека, односно 4. Са друге стране, док је у градским библиотекама у периоду 2004-2009 уочен просечан тренд раста читалаца, те да је са

просечних 5.600 број читалаца годишње повећан на 6.200, али уз велике разлике по градовима, не само у броју, већ и по проценту у односу на број становника који се креће од 2% у Лозници и Врању до 8% у Панчеву, Шапцу и Сомбору,⁷ а ваљевска је 2008, са 4.152 корисника односно 4,3% у републичком просеку.

Што се тиче јавних програма кратког трајања, током 2008. године, у регионалним музејима у Србији је просечно организовано 20 програма и то 9 изложби (уз велике појединачне разлике⁸), и 11 других програма⁹, а ваљевски музеј је организовао 44 програма: 10 изложби и 34 друга програма. Истовремено, током трогодишњег периода (2006-08) у библиотекама у градовима у Србији је организовано од 30 до 70 програма годишње, међу којима предњаче књижевне вечери, а потом радионице, па изложбе, трибине и дебате.¹⁰ Те активности има и Ваљевска библиотека, али при изради анализе Заводу за проучавање културног развитка није доставиле бројчане показатељеније доставила број програма. Међутим и за њу, као и за остале библиотеке у Србији се односе општи закључци о приоритету који се даје раду са књигама и великој продукцији (понекад и хиперпродукцији, са неадекватним садржајима) програмских активности, што представља традиционалан приступ рада на уштрб кога се запостављају савремене активности усмерене ка широком спектру информација (нови закон о библиотекама је именован као Закон о библиотечкој и информационој делатности!).

Када је реч о јавним програмским делатностима архива, она је на нивоу Србије веома сиромашна, са просечна 2 до 3 програма годишње (зависно од архива, од 1 до 14), и то 1 до 2 изложбе и 1 до 2 програма друге врсте, док је ваљевски архив реализовао у просеку по 1 програм годишње. Слична програмска (не)активност се уочава и када је реч о већини завода за заштиту споменика културе, који реализују у просеку 4 до 5 програма годишње, а ваљевски завод 2 до 3. Када је реч о галеријама у Србији, оне у просеку организују у једној години (просек 2006-2008) 11 изложби, и 5 различитих других програма (укупно 16 програма), док ваљевске галерије (са знатно мање запослених и мањим буџетима) организују 2 до 4 изложбе годишње и 20-так других програма.

Анализа публице у Ваљеву показала је да од културних садржаја грађани Ваљева најчешће посећују концерте. На другом месту су позоришне представе а на трећем изложбе. Културно дешавање на којем никад није био највећи број испитаних, уколико занемаримо оперу и балет као садржаје који су изузетно ретки у Ваљеву, јесу књижевне вечери са 56,4% одговора „никад“. Редовних посетилаца културних дешавања у Ваљеву у просеку по свим врстама садржаја има 9,3%. Иако разлике по полу нису велике, жене су нешто редовнија публика на трибинском програму, фолклорним приредбама и

⁷ А то је далеко испод европских стандарда. Примера ради, у нордијским земљама 60% становништва су корисници услуга библиотека.

⁸ Музеј у Аранђеловцу – 1 са 840 посетилаца, у Лозници 2 са 1.100, Сомбору 5 са 1.050, Прокупљу 7 са 1.050, Руми 12 са 3.600, Крушевцу 17 са 13.000, Зрењанину 27 са 70.000.

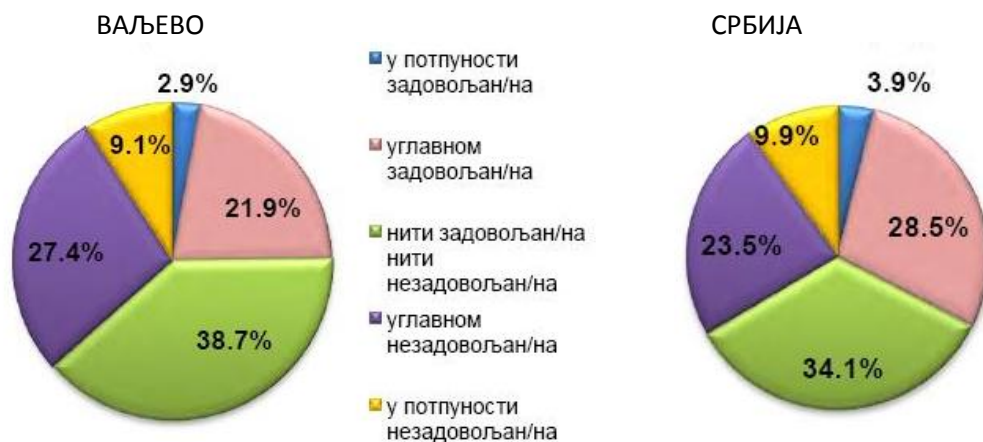
⁹ У Лесковцу 1 са 70 посетилаца, у Руми 1 са 100, у Зрењанину 28 за 1.200, у Сремској Митровици 44 са 3.900, у Крагујевцу 11 са 10.200 посетилаца.

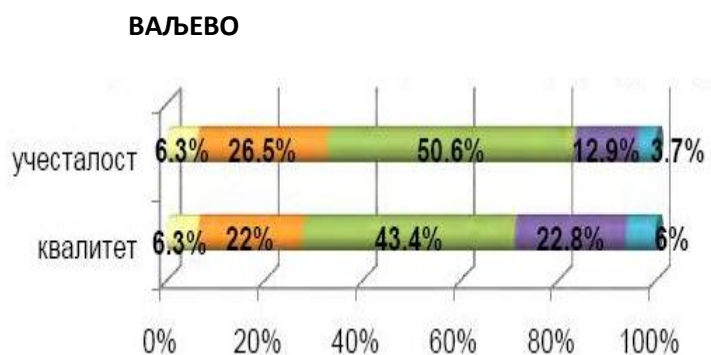
¹⁰ Приликом појединачних сагледавања и код библиотека се уочавају велике разлике, тако да је библиотека у Зајечару организовала просечно 7 програма а библиотека у Краљеву чак 650, с тим што су апсолутни приоритет имале радионице - у просеку 550 годишње (?).

књижевним вечерима, док мушкарци чешће посећују позориште, концерте и биоскоп. У оквиру музичких праваца, најпожељнији су рок и поп (37,9%), затим фолк (16,7%) и етно музика (14,3%).

Грађани Ваљева би културну понуду најпре побољшали повећањем броја позоришних представа, а потом концертима страних и домаћих извођача. У оквиру музичких праваца, најпожељнији су рок и поп (37,9%), затим фолк (16,7%) и етно музика (14,3%). Испитаници мушког пола највише желе концерте страних извођача а жене позоришне представе. Најстарији испитаници на прво место стављају фолклорне приредбе, најмлађи концерте стране музике, док средње генерације желе да у граду буде више позоришних извођења. Они у четвртој деценији би желели и да се чешће организују трибине и предавања. Када је образовна структура у питању, испитаници са завршеном основном школом сматрају да би културној понуди требало додати најпре концерте страних извођача, док средњеобразовани и високообразовани највише желе позоришне представе. Испитаници са завршеном вишом школом и факултетом изразили су жељу и за перформансима и савременим уметничким формама.

Неопходно је упоредити како су испитани грађани Ваљева оценили степене задовољства, као и учесталости и квалитета програмских дешавања у њиховом граду, са просечним задовољством грађана у градовима Србије.

Приказани графикони указују на благ степен повећања незадовољства Ваљеваца, као и нешто мању оцену квалитета и квантитета културним програмима у свом окружењу, у односу на просечан модел града у Србији, али се мора напоменути да је то негативно одступање знатне мање од већ наведених негативних одступања која се уочавају у односу како на буџетска издвајања за културу тако и на број запослених.

У општим, јавним, програмским активностима, у којима се Ваљево налази у оквирима просека или испод просека Србије, својеврстан изузетак би могао да представља Народни музеј, али и овде је реч о изузетку који потврђује правило, односно, у овом случају указује на непостојање културних потреба и навика грађана, као и немотивисаност просветних радника. Наиме, сталне поставке ваљевског музеја су најпосећеније поставке у Србији преваходно захваљујући посетиоцима ван Ваљева, будући да их у једној години (не рачунајући манифестацију Ноћ музеја) годишње просечно (просек 2007-2010) посети око 2.200 Ваљеваца (Ваљевци чине тек 15% посете), и то 450 предшколаца (2/3 организовано, трећина са родитељима, 800 ученика ваљевских школа, у организованој посети, и 850 ваљеваца свих категорија као појединачни посетиоци, те да би тим темпом требало 50 година да сви Ваљевци посете свој музеј.

Ситуација је још неповољнија ако се има у виду поновљена посета малобројне сталне публике, тако да фактички својим програмским активностима музеји (и не само они – исто се односи и на друге институције) перманентно анимирају веома мали проценат укупне популације у окружењу, и њихове активности уопште не таргетирају огроман број становништва. То се може приписати непостојању потреба и навика, али и неактивностима, или и неефективним активностима усмереним у правцу промоције која би деловала на развој потреба и навика.

Ове чињенице су донекле у супротности са оценама Ваљеваца о томе шта су највећи симболи града, будући да је међу пет главних симбола (Десанка Максимовић, кула Ненадовића, Тешњар и споменик Стевана Филиповића), као једина од установа нашао и Народни музеј Ваљево. Та супротност би се донекле могла објаснити активним промотивним ефектом који негира незаинтересованост услед непостојања навика и потреба за посетом.

Поред посете суграђана поставкама свога музеја (која је ипак већа од већине посета другим музејима у Србији, што опет указује на општу кризу), слични индикатори кризе публике, која се иначе осећа у целој Србији се виде и по посети различитим тематским

програмима музеја, (а што је карактеристично и за програме других субјеката), где се ваљевски музеј налази нешто мало изнад просека за Србију. Примери просечног регионалних музеја указују да једну тематску изложбу види око 800 посетилаца, односно нешто више од 05% до 1% становништва просечног града, што је недовољно за програм који траје оквирно месец дана, а програмима друге врсте привукује око 40 посетилаца.

Неопходно је навести и одговоре које су анкетирани грађани давали оправдавајући непосећивање културних програма. Цена улазница по свему судећи није битан фактор, будући да с у 32% испитанх изјаснио да су цене улазница за културна дешавања реалне, да су високе мисли 29% , док 36% нема мишљење о томе. Као главни разлог за нередовно посећивање садржаја из културе грађани Ваљева наводе „недостатак слободног времена“ који представља више од трећине свих одговора грађана (32,3%). На другом месту налази се одговор „неодговарајући програми“ са 18,8% одговора, док треће место заузима „материјални разлог (недостатак новца)“ са уделом од 12,7% одговора. Мушкарцима је у нешто већем проценту пресудан разлог „недостатак слободног времена“, који је доминантан и код свих старосних категорија. Одговор „неодговарајући програми“ на друго место стављају млађе категорије (до 49 година), док они старији на друго месту стављају „недостатак интересовања“. Недостатак времена за учешће у културном животу града је разлог који је у позитивној корелацији са степеном образовања, тако да они са највишим образовањем имају најмање времена за овакве врсте излазака. Материјални разлози опадају на образовној скали, тако да су они основнообразовним слојевима становништва највећа препрека за посету установама културе.

Презентована анализа указује на следеће проблеме

- Непостојање механизма континуираног праћења посећености програма и интересовања публике
- Недовољна партиципација грађана у креирању културног живота града
- Недовољна медијска промоција и популаризација културних садржаја
- Непостајање механизма континуиране едукације и анимације публике
- Непостојање планске сарадње између установа културе и установа образовања

11.2. План развоја и неговања публике у Ваљеву

РАЗВОЈ И НЕГОВАЊЕ ПУБЛИКЕ					
ПРОБЛЕМ	ЦИЉЕВИ	МЕРЕ	РОКОВИ	РЕАЛИЗАТОРИ	ОЧЕКИВНИ РЕЗУЛТАТИ / ИНДИКАТОРИ УСПЕХА
Непостојање механизма континуираног праћења посећености програма и	Повећање посећености културних садржаја од стране публике	Увођење стандардизоване евиденције посетилаца, са уважавањем специфичности програмских активности	У току 2012. године и континуирано	Установе културе, Град Ваљево и Савет за културу	Евидентиран број и структура посетилаца и евалуација програма од стране публике Дескриптивна анализа културних потреба и интересовања Предлози за унапређење постојећих и увођење нових програма

интересовања публике		Редовно спровођење истраживања, према квалитативној и квантитавној методологији, о интересовањима, навикама и укусима публике и грађана	На годишњем нивоу	Град Ваљево, установе културе, Савет за културу, радна група за евалуацију пројеката	Релевантни мерљиви подаци о интересовањима, навикама и укусима публике и грађана Креирана културна понуда на основу добијених резултата истраживања
Недовољна партиципација грађана у креирању културног живота града	Већи степен демократичности у креирању културног живота града	Већа укљученост различитих актера у креирање програма рада установа културе, од појединаца, удружења грађана, установа образовања, привреде...	Континуирано	Појединац/грађанин, установе културе и образовања, представници привреде/донатори, удружења грађана, стална публика, одборници Скупштине града, Град Ваљево	Број укључених субјеката у креирање програмске политике установа културе Квалитетинији програми установа културе Већа заинтересованост и посећеност културних програма
		Формирање Форума/савета публике установа културе	Од 2013. године	Установе културе, грађани, стална публика	Одлука управног одбора о формирању Форума/савета публике Протокол о сарадњи са Форумом/саветом публике
		Организација јавних расправа о предлозима годишњих програмских планова установа културе, као и евалуација годишњих извештаја о раду	На годишњем нивоу	Град Ваљево, установе културе и сви субјекти у култури	Транспарентност у креирању и реализацији програмских активности установа културе Број учесника у јавним расправама Предлози/закључци са јавних расправа
Недовољна медијска промоција и популаризација културних садржаја	Унапређење маркетиншких активности установа културе и већа медијска заступљеност културних садржаја	Доношење маркетинг и медија планова установа културе, са диверзификованим видовима промоције и анимације	На месечном и годишњем нивоу	Установе културе	Квалитетније и благовремено информисање о културним садржајима и њихова већа доступност Усвојени маркетинг и медија планови установа, интегрисани са годишњим програмским плановима рада Број конференција за штампу, промо материјала и акција, , медијских приказа, прес клипинг
		Креирање различитих база података о посетиоцима	Континуирано	Установе културе	Број формираних база података по структури посетилаца Број евидентираних субјеката у базама
		Обједињени месечни и годишњи прегледи културних активности, свих актера у култури на нивоу града, у различитим медијским форматима	На месечном и годишњем нивоу	Сви субјекти у култури и заинтересоване стране, стручни сарадник за сектор културе	Усклађени програми у култури Објављени и редовно ажурирани прегледи културних активности на нивоу града
Непостајање механизма	Креирање различитих механизма за	Мапирање циљних група публике и социјалних група и њихово	Континуирано	Установе културе, удружења грађана, Форум публике и	Број дефинисаних циљних група

континуиране едукације и анимације публице	одржавање постојеће публице и стварање нове	укључивање у различите видове едукације и анимације		други субјекти	Број спроведених акција Повећан број посетилаца различитих културних садржаја
		Увођење регресираних цена улазница за одређене социјалне групе, кроз партнерства	Континуирано	Установе културе, Град Ваљево, донатори	Обезбеђена средства за део регресираних износа за улазнице Број партнера/донатора Број различитих социјалних група којима је намењен програм поделе карата Број корисника Евидентирани типови културних догађаја на којима су партиципирале поменуте социјалне групе
		Прилагођено радно време установа културе потребама публице и специфичностима програмских садржаја	Континуирано	Установе културе	Рационалније коришћење временских ресурса установа намењених програмским садржајима Већа прилагођеност и посећеност
		Увођене афирмативних акција за инвалидна лица и отклањање физичких баријера	Континуирано	Установе културе, Град Ваљево, удружења грађана и представници рањивих група	Обезбеђени и прилагођени приступи без физичких баријера и места за инвалидна лица за праћење културних садржаја Специјализовани програми за слабовида, глувонема и друга инвалидна лица
		Увођење годишње награде за највернијег посетиоца културних догађаја, на нивоу установа	На годишњем нивоу	Установе културе, Форум публице	Акт о додели награде од стране управних одбора установа Јавно проглашење највернијег посетиоца, који може бити физичко или правно лице
		Увођење додатних афирмативних акција за развоју публице из руралних средина	Континуирано	Субјекти у култури, месне заједнице	Износ финансијских средстава намењених подршци програмима/пројектима у култури за публику руралних насеља У плановима месних заједница руралних насеља опредељена средства за културне програме У плановима установа културе опредељена средства и осмишљени програми намењени публици из руралних насеља Ваљева
Непостојање планске сарадње између установа	Програмски дефинисана сарадња установа културе и	Креирање посебне програмске понуде од стране установа културе прилагођене различитим	На годишњем нивоу, континуирано	Установе културе, школе, ученички парламенти, савети родитеља, активни	Предложени диверзификовани програми прилагођени различитим школским узрастима

културе и установа образовања	установа образовања	школским узрастима		директора основних и средњих школа	Интерактивност установа културе и образовања
		Увођење протокола о сарадњи између установа културе и образовања	На годишњем нивоу	Установе културе и образовања	Потписани протоколи о сарадњи Број установа културе и број школа потписница протокола
		Интегрисани програми установа културе у плановима и програмима рада предшколске установе, основних и средњих школа	На годишњем нивоу	Установе културе и образовања	Број реализованих заједничких програма Број учесника у реализацији програма Број посетилаца/ученика, наставног кадра, родитеља
		Конкурс за ученичке пројекте из области културе и образовања	На годишњем нивоу	Град Ваљево, Комисија за вредновање пројеката,	Дефинисана конкурсна документација Број пријављених и одобрених пројеката Број укључених установа културе и школа Број реализованих садржаја

12. Културни туризам и фестивали

12.1. Анализа стања у области културног туризма и фестивалске политике

Култура је један од чинилаца туристичке привреде и то оног дела који почива на културним вредностима или добрима као мотивима туристичких путовања. Културни туризам дефинише се као посебан облик одрживог туризма, и данас је у свету присутан тренд пораста интереса за културним туристичким производима. Он омогућава финансијску подршку очувању, ревитализацији и промоцији добара културне баштине. Доприноси финансијској и организационој независности културних институција и организација, као и процесу децентрализације културе. Огроман је финансијски ефекат који културни туризам има на развој привреда многих земаља, а посебно земаља у развоју.

Бројни елементи културе Србије, као што су материјална и духовна култура, институције, манифестације, представљају значајан потенцијал за развој културно-туристичке привреде. Међутим, Србија још увек нема развијен културни туризам, јер ресурси културе нису претворени у осмишљене културно-туристичке производе и још увек чине само потенцијале на којима је могуће развијати културни туризам као значајан сегмент културне индустрије

Један од посебних проблема везаних за развој културног туризма у Србије односи се на изостанак институционалних облика сарадње и партнерства у области услед чега је мало пројеката које су у тимском раду заједно организовали и

културни и туристички сектор. Култура и туризам тешко се споразумевају и немају перманентне и добро координиране односе. Институције културе тешко успостављају сарадњу са туристичким агенцијама које би требало да пласирају њихове програме или да у партнерству стварају културно туристичке производе спремне за тржиште.

Ове опште одлике Србије се у великој мери односе и на Ваљево, које обилује потенцијалима за развој културног туризма. Ваљевски потенцијали се могу разврстати у две групе: атракције културне баштине (Музеј и музејске поставке са кулом Ненадовића и спомен комплексом у Бранковини, археолошки локалитети попут Петнице, Бранговића и сл, и манастири) и манифестације (Тењарске вечери, Дани малина, Дани купина, Бели нарцис, Џез фест, Петровдански дани, Златни опанак, Фестивал дуван чварака...). Историјски спомен комплекс Бранковина, са оквирних 30.000 посетилаца годишње, и Народни музеј Ваљево, који је применио иновативне методе презентације и шире отворености према туристичкој публици, и остварује годишњу посету од преко 20.000 обилазака су у овом тренутку најискоришћенији потенцијали, којима би у догледној будућности, у умреженој понуди, требала да се прикључи и Кула Ненадовића. Међутим у овом тренутку реч је о туристичкој понуди нижег интензитета (школске екскурзије), и неопходна су додатна умрежавања како других туристичких атракција, тако и услужних капацитета, у циљу појачане заједничке маркетиншке промоције, али и инфраструктурно опремање и менаџерски приступ управљања дестинацијом. Примера ради, главне кочнице додатног развоја већ активне туристичке атракције као што је Бранковина представљају са једне стране проблеми недостатка воде и канализације, паркинга и адекватног напајања струјом, а са друге стране непостојање развијене понуде сеоског туризма у непосредном окружењу, непостојање урбанистучког плана неопходног за даљи развој, и недефинисаност власничких односа. Са друге стране посете манастирима у ваљевском окружењу су реалативно бројне, али у потпуности не умрежене у оквиру целовите дестинације, тако да се углавном своде на изоловане покониичке излете манастирима, без уплива у туристичку сверу. Истовремено археолошки локалитети на територији града Ваљева нису ни по којој основи оспособљени за масовне посете туриста.

Што се тиче манифестација, неке од њих су у одумирању (Дани малина, Бели нарцис), док за друге (па и масовне, попут Тешњарских вечери или Златног опанка) нису пронађени начини да се издигну изнад локалне понуде намењене преваходно домицилном становништву, и ако, уз промене концепције и адекватну промоцију, могу бити атрактивне за ширу публику.

Главни узрок успореног развоја културног туризма се огледа са једне стране у непрепознавањау културних субјеката као битних елемената тазвоја туристичке понуде, а са друге стране у непостојању унутарсекторског и међусекторског повезивања свих туристичких актера и потенцијалних актера. Овај други недостатак се превазилази, за сада у назнакама, формирањем специјализованог удружења за развој туризма Ваљево за Вас.

Презентована анализа указује на следеће проблеме

- Неадекватно искоришћени културно-туристички потенцијали града Ваљева
- Нерегулисан статус комплекса у Бранковини
- Градске манифестације и фестивали нису у функцији културног туризма
- Недовољно развијен маркетинг за промоцију производа културног туризма
- Недовољна сарадња ЈП Ваљево турист са установама културе и туристичким кластером

12.2. План развоја културног туризма Ваљева

КУЛТУРНИ ТУРИЗАМ И ФЕСТИВАЛИ					
ПРОБЛЕМ	ЦИЉЕВИ	МЕРЕ	РОКОВИ	РЕАЛИЗАТОРИ	ОЧЕКИВНИ РЕЗУЛТАТИ / ИНДИКАТОРИ УСПЕХА
Неадекватно искоришћени културно-туристички потенцијали града Ваљева	Подизање стандарда интерпретације, опремљености и квалитете културно-туристичких производа	Отварање посебне буџетске линије за подстицање развоја културно-туристичких иницијатива (пројеката, производа, догађаја, манифестација)	Од 2012. године	Град Ваљево	Износ средстава на позицији у буџету за подршку културно-туристичким иницијативама Дефинисани критеријуми и реласписана конкурсна документација Број пријављених и број одобрених пројеката
	Дефинисани планови комуналног и инфраструктурног опремања за развој културног туризма	Доношење урбанистичких планова и утврђивање приоритета улагања за развој културног туризма на нивоу града	Од 2013/2014. године	Град Ваљево, Народни музеј, ЈП Дирекција, сви субјекти у култури	Дефинисани приоритети улагања у инфраструктуру
	Дефинисање ресурса и потенцијала развоја културног туризма	Мапирање амбијенталних, природних и просторних целина, културних добара и догађаја за развој културног туризма	Континуирано	Установе заштите и остале установе културе, Град Ваљево, Народни музеј, ЈП Ваљево турист, ЈП Дирекција, Кластер „Ваљево за Вас“, удружења грађана у култури и туризму	Студија изводљивости развоја културног туризма
Нерегулисан статус комплекса у Бранковини	Дефинисање имовинско-правног статуса Бранковине као заштићеног	Рedefинисање власничког статуса парцела старих школа и преношење имовинских права на Град	Од 2012. године	Град Ваљево, Народни музеј	Одлука о имовинско-правном статусу Бранковине

	знаменитог места	Давање права на управљање и коришћење градског дела Комплекса Бранковине установи заштите – Народном музеју Ваљево	Од 2012. године	Град Ваљево, Народни музеј	Одлука о кориснику и улазак у посед
	Урбанистичко одређивање намене околине комплекса	Израда урбанистичког плана Бранковине	Од 2012/2013. године	Град Ваљево, ЈП Дирекција,	Усвојен урбанистички план
	Дефинисање дугорочног плана развоја Комплекса Бранковине као културно-туристичке атракције	Утврђивање приоритета улагања у Бранковину	Од 2012/2013. године	Град Ваљево, Народни музеј, Завод за заштиту, Савет Бранковине, ЈП Дирекција, ЈП Водовод и друга јавна предузећа	Усвојен дугорочни културно-туристички план развоја Бранковине, са пратећим документима
Градске манифестације и фестивали нису у функцији културног туризма	Валоризација фестивала и манифестација	Одређивање статуса, критеријума и вредновање манифестација и фестивала, према значају и врсти (категоризација)	До краја 2012. године	Град Ваљево, Савет за културу, организатори манифестација и фестивала	Категоризоване манифестације Акт о стицању статуса градске манифестације Број расписаних јавних позива за селекторе/уметничке директоре и учеснике фестивала
	Унапређење постојећих и стварање услова за реализацију нових фестивала	Редефинисање одлука о манифестацијама и појединачних аката манифестација	Од 2013. године	Град Ваљево, Савет за културу, организатори манифестација и фестивала	Усвојени нови акти постојећих манифестација
		Евалуација манифестација			Евалуациони извештаји о ефектима одржаних фестивала и манифестација Укупни приходи од манифестација Број одржаних фестивала и манифестација, са пратећим садржајима Број учесника у реализацији Број посетилаца фестивала и манифестација
	Дефинисана сарадња међу организаторима фестивала и манифестација		Од 2012. године	Организатори манифестација и фестивала, Град Ваљево	Потписан протокол о сарадњи између организатора фестивала и Града Ваљева
	Укључивање стручњака у		Од 2013.	Организатори фестивала и	Број формираних Уметничких

		програмско конципирање фестивала и манифестација, кроз формирање Уметничких савета/одбора	године	манифестација	савета/одбора Број укључених стручњака различитог профила
		Заједничке промотивне активности организатора фестивала и израда јединственог календара манифестација и фестивала у Ваљеу, у електронској и штампаној форми	На годишњем нивоу	Организатори фестивала и манифестација, ЈП Ваљево турист	Уређена база података са свим манифестацијама и фестивала у Ваљеу Репрезентативни електронски и штампани каталози/календари манифестација и фестивала Број промотивних акција и продуката за анимацију публике у Ваљеу, и изван Ваљева Број медијских извештаја о фестивалима и манифестацијама
		Повезивање манифестација и културног туризма са сеоским туризмом	Континуирано	Организатори фестивала и манифестација, ЈП Ваљево турист, Удружење домаћина	Организоване туре које обухватају манифестације, културне институције и сеоске пределе
Недовољно развијен маркетинг за промоцију производа културног туризма	Креирање идентитета града и поступак брендирање Ваљева	Расписивање јавног позива за утврђивање културног и визуелног идентитета града	Од 2013. године и континуирано	Град Ваљево, ЈП Ваљево турист, установе културе	Урађена конкурсна документација Број пристиглих и одобрених предлога
		Креирање информативног, визуелног и сувенирског материјала, као и осталих продуката брендирања	Од 2013/2014. година	Сви субјекти у култури и туризму	Број различитих решења у функцији брендирања
	Подизање нивоа информисаности о присутности културно-туристичких потенцијала у граду Ваљеу	Увођење туристичке сигнализације и адекватно пружање најзначајнијих информација о значају и вредности културно-туристичких објеката (инфо-табле)	Од 2014. године	Град Ваљево и друге надлежне институције	Број изведених сигнализација и инфо табли
Недовољна сарадња ЈП Ваљево турист са установама културе и туристичким кластером	Дефинисана сарадња субјеката у култури и туризму, на конкретним програмима/ пројектима	Едукација за креирање културно-туристичког производа за установе културе и остале субјекте у култури, и за субјекте у туризму	Континуирано	Сви субјекти у култури и туризму	Број одржаних едукација Број учесника Број предложених нових културно-туристичких производа
		Мапирање културно-туристичких рута, са дефинисаним програмским садржајима	Од 2013/2014. године	Сви субјекти у култури и туризму	Пописани протоколи о сарадњи између субјеката у култури и туризму Број дефинисаних културно-туристичких производа и програмских садржаја са дефинисаним одговорностима у

					имплементацији Број имплементираних културно-туристичких производа Урађене културно-туристичке мапе и промотивни материјали
	Побољшање институционалног организовања туристичког сектора у Ваљеву као јавног сервиса	Дефинисање статуса институционалног носиоца туризма у Ваљеву	До краја 2012. године	Град Ваљево	Одлука о реструктурирању ЈП Ваљево-туриста или оснивању Туристичке организације

13. Имплементација, мониторинг и евалуација

Град Ваљево ће сигурно бити у великој предности након усвајања важног документа Плана културног развоја града за период 2012-2016 који отвара бројне перспективе и развојне шансе, не само у оквиру државе Србије, него и изван њеног географског простора. Поменути документ ће бити остварљив ако га доносиоци одлука у сарадњи са свим субјектима у култури буду примењивали. Велика је одговорност у правцу дефинисања програмског буџета за област културе који ће ефикасно имплементирати мере и активности из предложеног документа.

Неопходни кораци у реализацији Плана:

1. Да би документ добио на важности, самим тим и да буде општеприхваћен, не само од стране непосредно заинтересованих субјеката у култури, неопходно је организовати процес **јавног заговарања** у циљу успешне презентације и промоције од стране носилаца активности у реализацији дефинисаних мера које доприносе главним променама у културном развоју града
2. У том процесу неопходно је да узме учешће и формиран од градоначелника **Тим за имплементацију Плана културног развоја града Ваљева** састављен од стручњака, независних појединаца који ће учествовати не

само у реализацији него и у креирању једногодишњих Акционих планова и уједно учествовати у реализацији одређених активности .

3. Дефинисани циљеви у Плану културног развоја града Ваљева ће свакако олакшати креирање и **једногодишњих Акционих планова** , а све у циљу побољшања услова за квалитетније деловање свих актера у области културе на локалном нивоу.**Једногодишњи Акциони планови** морају да имају детаљано разрађене активности , носиоце реализације , рокове а затим и финансијски оквир.
4. **Тим за мониторинг и евалуацију** мора да анализира успешност примене предложених мера, као и ефекте који су постигнути у току имплементације путем дефинисаних мерљивих индикатора.Тим треба такође да креира различите моделе праћења свих активности (упитнике за субјекте у култури и остале технике квантитативног и квалитативног истраживања), како би на валидан начин састављао извештаје и предлагао кориговање одређених мера.

14. Литература и извори

План развоја културе града Ваљева 2012-2016 је заснован на ***Стартешкој анализи система културе града Ваљева, Завод за проучавање културног развоја, Београд, 2010***

Остали извори:

- Ђукић, Весна; *Држава и култура - студије савремене културне политике*, Београд, 2010.
- Ђуричић, мр Александра; *Српско позориште у актуелним условима друштвене транзиције*, Завод за проучавање културног развоја, Београд, 2010.
- Кривошејев, Владимир; *Музеји, публика, маркетинг*, Народни музеј Ваљево, Ваљево, 2009.
- Цветичанин, Предраг; *Културне потребе, навике и укуси грађана Србије и Македоније*, Одбор за грађанску иницијативу, Ниш, 2007.
- Драгићевић Шешић, Милена; Стојковић, Бранимир; *Култура, менаџмент, анимација, маркетинг*, СЛЮ, Београд, 2006.
- Драгићевић Шешић, Милена; Драгојевић, Сањин; *Менаџмент уметности у турбулентним околностима – организациони приступ*, СЛЮ, Београд, 2005.
- Дојчиновић Ђукић, Весна; *Транзиционе културне политике – конфузије и дилеме*, Задужбина Андрејевић, Београд, 2003.
- Дојчиновић Ђукић, Весна; *Културни туризам*, СЛЮ, Београд, 2003.
- Симончић Стокић, Гордана; Вучковић, Жељко; *Менаџмент у библиотекама*, издање аутора, Београд, 2003.
- Молар, Клод; *Културни инжењеринг*, СЛЮ, Београд, 2000.
- Форсајт, Патрик; *Маркетинг – Све што је потребно да знате*, СЛЮ, Београд, 1994.
- *Визија града Ваљева 2020* (2009)
- *Стратешки план социјалне заштите града Ваљева 2008-2012* (јануар 2008)
- *Просторни план општине Ваљево* (2005)
- *Предлог Стратегије локалног одрживог развоја 2010-2020* (2010)
- *Локални план акције за децу 2007-2015*
- *Правилник о начину, мерилима и критеријумима за избор пројеката у култури који се финансирају и суфинансирају из буџета града Ваљева* (Сл.гласник града Ваљева, бр. 110-6/2010-09)

- *Решење о образовању савета за културу Града Ваљева (Сл.гласник града Ваљева, бр. 112-63/10–04)*
- *Одлука о награди града Ваљева (Сл.гласник града Ваљева, бр.13/09)*
- *Одлука о оснивању Фондације за талентоване ученике и студенте града Ваљева (Сл. гласник општине Ваљево, бр. 4/95 и Сл. гласник града Ваљева, бр. 6/09)*
- *Одлука о подизању и одржавању споменика и скулпторалних дела на територији града Ваљева (Сл.гласник града Ваљева, бр. 24/08)*
- *Одлука о завршном рачуну града Ваљева за 2008. годину*
- *Одлука о буџету града Ваљева за 2009. годину*
- *Статут фондације за талентоване ученике и студенте града Ваљева*
- *Оснивање нове установе културе: Ваљевски културни центар (Културни центар Ваљева) - предлог*
- *Serbia, Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe, 6th edition, Council of Europe/ERICarts, 2008.*
- *Културне политике градова Србије I-III, Завод за проучавање културног развика, Београд, 2010.*
- *In from the margins, Council of Europe, 1997.*
- *Закон о волонтирању (Сл. гласник РС, бр. 36/10)*
- *Закон о култури (Сл. гласник РС, бр. 72/09)*
- *Закон о одређивању максималног броја запослених у локалној администрацији (Сл. гласник РС, бр. 104/09)*
- *Закон о јавном информисању, (Сл. гласник РС, бр. 43/03)*
- *Закон о локалној самоуправи (Сл. гласник РС, бр. 129/07)*
- *Закон о забрани дискриминације (Сл. гласник РС, бр. 22/09)*
- *Закон о планирању и изградњи (Сл. гласник РС, бр. 72/09)*
- *Национална стратегије за младе у Републици Србији (2008)*
- *Међународна конвенција о правима особа са инвалидитетом (2006)*
- *Правилник о стављању ознака на непокретна културна добра (Сл. гласник РС, бр. 51/96)*
- *Универзална декларација о људским правима (1948)*
- *Европска декларација из Стразбура о правима грађана у градовима (1992)*
- *Смернице о уметничком образовању (2006)*
- *Препоруке Савета Европе (Рец 2003/1)*
- *Међународни споразум о економским, социјалним и културним правима, (1976)*
- *Међународна конвенција о правима детета (1989)*
- *Европска културна конвенција (1954)*

- *Уговор из Маастрихта (1992)*
- *Миленијумска декларација (УН, 2000)*
- *Европској повељи о локалној самоуправи и Препоруке 19 (2001)*
- *Конвенцији о очувању нематеријалног културног наслеђа (Париз, 2003)*
- *Конвенција о заштити светске културне и природне баштине (Сл. лист СФРЈ, Међународни уговори, бр. 56/74, 1972)*
- *Оквирна конвенција Савета Европе о вредности културног наслеђа за друштво (Фаро, 2005)*
- *Резолуција о културној сарадњи (2000/2323 (INI))*
- *Град Ваљево-City of Valjevo, (прир. Бранко Петровић)*
- *Информатор Града Ваљева*

Коришћене интернет стране:

www.valjevo.rs (официјелни веб сајт града Ваљева)

www.maticnabiblioteka-va.org.rs (Матична библиотека *Љубомир Ненадовић*)

www.istorijski-arhiv-valjevo.org.rs (Међуопштински историјски архив *Ваљево*)

www.vaza.co.rs (Завод за заштиту споменика културе *Ваљево*)

www.museum.org.rs (Народни музеј у Ваљеву)

www.ius-trnavac.org (Интернационални уметнички студио *Радован Мића Трнавац*)

www.czk.rs (Центар за културу *Ваљево*)

www.raskrsce.com (Раскршће)

www.ugradu.info

www.valjevozavas.net (Ваљево за Вас)

www.petnica.rs (Истраживачка станица Петница)

www.jazzfest.rs (Џез фестивал)

www.tesnarskevaljevo.rs (Тешњарске вечери)

www.kultura.gov.rs (Министарство културе Републике Србије)

www.knjizevnost.org (Инфомативни портал за књижевност)

Прилог:

➤ **Савета за културу града Ваљева:**

Др Владимир Кривошејев, председник

➤ **Учесници на радионицама за дефинисање мисије, визије, циљева и приоритета**

Сандра Шолаја - Центар за културу Ваљева

Драган Стаменић – Завод за заштиту споменика културе Ваљево

Душан Перих – Удружење грађана „Добри људи“

Душица Рајевац - Техничка Школа Ваљево

Бранка Јовић – Матична библиотека „Љубомир Ненадовић“ Ваљево

Мачинка Микулица - Матична библиотека „Љубомир Ненадовић“ Ваљево

Ивана Поњавић – ОШ „Прва основна школа“

Драгана Лазаревић Илић – Народни музеј Ваљево

Зорица Филиповић – Канцеларија за младе Ваљево

Хана Николић – Јавно предузеће „Ваљево турист“

Радица Ковачевић - Ваљевска гимназија

Тамара Пантић-дипломирани сликар

Драгана Лазих-Народни музеј Ваљево

Душица Секулић-Народни музеј Ваљево

Зоран Јанковић – Међуопштински историјски архив Ваљево

Сандра Софронић - ОШ „Сестре Илић“

Мирјана Тулимировић- ОШ „Сестре Илић“

Александар Томић - КУД Ђердан

Душан Јовановић –Модерна галерија Ваљево

➤ **Тим Завода за проучавање културног развитака:**

Александар Лазаревић, директор

Маријана Миланков

Ана Стојановић

Бојана Субашић

Маја Милићевић

Снежана Баралић Бошњак